

Sportjournalistiek in tijden van ongebruikelijke prestaties

Lennart Klem - J4C – [REDACTED]

Christelijke Hogeschool Ede

21 augustus 2017

Begeleiding:
T. Swanepoel
C. Pretorius
J. Snel

Dit afstudeeronderzoek is ingediend om te voldoen
aan de eisen van de hbo-bachelor Journalistiek.

Christelijke Hogeschool Ede / Ede Christian
University of Applied Sciences, 2017.

Aantal woorden:
22.004

Dit afstudeeronderzoek is een origineel werk dat beschikbaar is gesteld aan de Christelijke Hogeschool Ede / Ede Christian University of Applied Sciences om naar eigen oordeel te vermenigvuldigen of te verspreiden via bibliotheken en databases.

Plaats, datum

Handtekening

Samenvatting

Dit document beschrijft de resultaten van het onderzoek naar het gebruik van framing en agendasetting in de sportjournalistiek. De hoofdvraag luidt: op welke manier is er sprake van framing en agendasetting bij Zuid-Afrikaanse kranten over het Zuid-Afrikaanse rugbyteam en bij Nederlandse kranten over het Nederlandse voetbalteam in tijden van slechte, ongebruikelijke resultaten?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, zijn vier deelvragen gedefinieerd.

1. Wat is de aard van sportjournalistiek en hoe is het veranderd?
2. Welke vormen van framing en agendasetting zijn, via een theoretische benadering, relevant voor sportjournalistiek?
3. Hoe wordt de berichtgeving van de geselecteerde Zuid-Afrikaanse en Nederlandse kranten bij slechte resultaten geframed en op de agenda gezet?
4. Hoe kan die manier van berichtgeving worden verklaard?

Het rapport gaat in op de positie en aard van sportjournalistiek binnen de totale journalistiek. Daarbij wordt specifiek ingegaan op de situatie in Zuid-Afrika en Nederland.

Van de schrijvende media zijn vier kranten geselecteerd waarvan wordt verondersteld dat zij verschillende manieren framing gebruiken in hun koppen en/of leads. Het gaat om de Zuid-Afrikaanse kranten Rapport en Sunday Times en de Nederlandse kranten De Telegraaf en De Volkskrant.

Deze kranten zijn voor dit onderzoek geselecteerd, omdat zij tot de grotere kranten in hun land behoren en daarmee invloedrijk zijn. Bovendien kennen de kranten dermate grote verschillen in hun cultuur en stijl.

De termen framing en agendasetting zijn nader toegelicht en er wordt ingegaan op de soorten van framing en agendasetting. Daarbij wordt ingegaan op welke vormen van toepassing zijn voor sportjournalistiek.

Voor het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen, is het gebruik van framing en agendasetting door de vier kranten geanalyseerd. Uit de literatuurstudie blijkt dat de aard van de sportjournalist (deelvraag één) is veranderd van pure verslaggeving naar beschouwende en analyserende publicaties. Die verandering vond plaats door de opkomst van radio, televisie en het internet die de rol van pure verslaggeving overnamen.

Uit het literatuuronderzoek om de tweede deelvraag te beantwoorden, komt naar voren dat van framing het *responsibility frame*, het *human interest frame*, het *conflict frame*, de *issue-specific frames* van toepassing zijn op de sportjournalistiek. Van agendasetting kunnen de *first level*, *second level*, *public* en *policy* agendasetting als relevant voor de sportjournalistiek worden bestempeld.

Uit de analyse van de artikelen van de geselecteerde kranten, komt naar voren dat alle kranten gebruik van framing en agendasetting. Er zit wel een verschil in welke vormen er worden gebruikt. Het gebruik van framing en agendasetting wordt mede bepaald door de cultuur en stijl van de betreffende kranten. De Volkskrant, als enige geselecteerde kwaliteitskrant, maakt in tegenstelling tot de andere drie kranten geen gebruik van het *responsibility frame* en *policy* agendasetting.

Inhoud

Hoofdstuk 1	Inleiding en achtergrond	7
1.1	Inleiding	7
1.1.1	Sportjournalistiek ten opzichte van algemene journalistiek	7
1.2	Internationale sportjournalistiek	8
1.2.1	Sportjournalistiek in Zuid-Afrika	9
1.3	Kritiek op sportjournalistiek	9
1.4	De verandering van de aard van sportjournalistiek	10
1.5	Geselecteerde media	11
1.5.1	Rapport	11
1.5.2	Sunday Times	11
1.5.3	Rapport vs. Sunday Times	12
1.5.4	De Telegraaf	13
1.5.5	De Volkskrant	13
1.5.6	De Telegraaf vs. De Volkskrant	14
1.6	Prestaties Zuid-Afrikaanse rugbyteam en Nederlandse voetbalteam	15
1.6.1	Zuid-Afrikaanse rugbyteam	15
1.6.2	Nederlandse voetbalelftal	16
1.6.3	Overeenkomsten	16
1.7	Probleemstelling	16
1.8	Hoofdvraag	17
1.8.1	Deelvragen	17
1.8.2	Doelstelling per deelvraag	17
1.9	Hoofdstukindeling	18
Hoofdstuk 2	Framing en agendasetting	19
2.1	Inleiding	19
2.2	Framing	19
2.2.1	Soorten van framing	19
2.2.1.1	Generic frames	19
2.2.1.2	Issue-specific frames	20
2.2.2	Theoretische verklaring	21
2.3	Toepassing	22
2.4	Agendasetting	23
2.4.1	Vormen van agendasetting	23

2.4.2	Second level agendasetting en framing	24
2.4.3	Theoretische verklaring	24
2.5	Conclusie	25
Hoofdstuk 3	Verantwoording methodologie	26
3.1	Inleiding	26
3.2	Kwalitatieve onderzoeksmethode.....	26
3.3	Geselecteerde media.....	27
3.3.1	Geselecteerde berichtgeving.....	27
3.4	Literatuuronderzoek.....	28
3.5	Kwalitatieve inhoudsanalyse	29
3.5.1	Vooraf opgestelde frames	29
3.5.2	Vooraf opgestelde mechanismen van framing	30
3.6	Interviews	30
3.7	Validiteit en betrouwbaarheid	31
3.8	Conclusie	32
Hoofdstuk 4	Analyse geselecteerde kranten	33
4.1	Inleiding	33
4.2	Inhoudsanalyse.....	33
4.2.1	Rapport.....	33
4.2.1.1	Losers frame	33
4.2.1.2	Beleid frame	34
4.2.1.3	Bondscoach frame.....	35
4.2.1.4	Agendasetting.....	35
4.2.1.5	Samenvatting berichtgeving Rapport.....	36
4.2.1.6	Verantwoording Rapport.....	36
4.2.2	Sunday Times.....	37
4.2.2.1	Losers frame	37
4.2.2.2	Beleid frame	38
4.2.2.3	Bondscoach frame.....	38
4.2.2.4	Agendasetting.....	39
4.2.2.5	Samenvatting berichtgeving Sunday Times.....	40
4.2.2.6	Verantwoording Sunday Times	40
4.2.3	Vergelijking Rapport en Sunday Times.....	41
4.2.4	De Telegraaf	42

4.2.4.1	Losers frame	42
4.2.4.2	Beleid frame	42
4.2.4.3	Bondscoach frame	43
4.2.4.4	Agendasetting.....	43
4.2.4.5	Samenvatting berichtgeving De Telegraaf	44
4.2.4.6	Verantwoording De Telegraaf	45
4.2.5	De Volkskrant	45
4.2.5.1	Losers frame	46
4.2.5.2	Beleid frame	46
4.2.5.3	Bondscoach frame	46
4.2.5.4	Agendasetting.....	46
4.2.5.5	Samenvatting berichtgeving De Volkskrant	47
4.2.5.6	Verantwoording De Volkskrant	47
4.2.6	Vergelijking De Telegraaf en De Volkskrant	48
4.3	Vergelijking Zuid-Afrika en Nederland	49
4.3.1	Framing en agendasetting.....	49
4.3.2	Semetko en Valkenburg	50
4.4	Conclusie	51
Hoofdstuk 5	Conclusie	52
Bibliografie		54

Hoofdstuk 1 Inleiding en achtergrond

1.1 Inleiding

Sport is emotie. Sportjournalistiek is emotie, betoogt journalist Willem Vissers van De Volkskrant (P.I. Vissers, 2017, bijlage VI). “Sport is niet het belangrijkste van het leven, maar sport is gewoon ontspanning en vreugde. Zo probeer ik de sportjournalistiek ook te zien.”

Sportjournalistiek is een tak binnen de journalistiek die gefocust is op nationale en internationale sportgebeurtenissen. Sportjournalisten houden zich bezig met vermakelijk sportnieuws, het beoordelen en verslag doen van sportevenementen en onderzoek doen naar sport. Denk in dat laatste geval aan bijvoorbeeld het onderzoek in januari 2016 van de Britse publieke omroep BBC naar matchfixing in het tennis (Cox, 2016).

Sport en sportjournalistiek zijn eeuwenoude discussiepunten binnen de journalistiek. Moet het wel serieus genomen worden? Is het niet gewoon amusement? Eind negentiende eeuw haalden dagbladen in Nederland hun neus op voor sport (Beijer, 2015, p. 24). Zij beschouwden het namelijk niet als hun taak over ‘vermaak’ te schrijven. Toen sport zich nationaal en internationaal ging organiseren, kwam daar verandering in (Stokvis, 2002, p. 204).

Inmiddels is sportjournalistiek een onderdeel van veel dagbladen in Nederland, maar ook wereldwijd. In Nederland bijvoorbeeld zijn de tien best bekeken televisieprogramma’s allemaal sportwedstrijden (Remie, 2014), hetgeen bevestigt dat sport leeft bij mensen. Sport is wereldwijd een steeds groter onderdeel geworden binnen de samenleving en de journalistiek ontkwam er dus niet aan om het op te pakken.

De eerste sportjournalisten waren liefhebbers die zich tot medeliefhebbers richtten (Stokvis, 2002, p. 204). De sportjournalistiek van begin 20^e eeuw was vooral gericht op pure verslaggeving van sportevenementen. Die koers werd gewijzigd tijdens de opkomst van radio en televisie, halverwege de 20^e eeuw.

Deze verschillende, nieuwe vormen van media zorgden voor concurrentie voor de geschreven pers. “Hierbij werd de feitelijke beschrijving van wedstrijd vermengd met meer analytische en beschouwende passages” (Stokvis, 2002, p. 197). Sinds de opkomst van het internet, waar verslagen van bijvoorbeeld voetbalwedstrijden binnen enkele minuten na het laatste fluitsignaal te vinden zijn, werden de analytische en beschouwende passages voor de sportjournalisten van kranten alleen nog maar belangrijker.

1.1.1 Sportjournalistiek ten opzichte van algemene journalistiek

De journalistiek kent richtlijnen en normen die in het werkveld significant zijn om na te streven. De Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) hanteert 28 punten die belangrijk zijn voor een betrouwbare en pluriforme journalistiek. De NVJ categoriseert deze punten onder de termen waarheidsgetrouw, onafhankelijk, fair en open vizier. “De Code voor de Journalistiek is bedoeld voor journalisten en niet-journalisten. De code heeft evenzeer een interne als een externe functie. Voor journalisten een houvast, of tenminste een uitgangspunt bij discussies; voor niet-journalisten, het publiek dus, een begin van verantwoording: hier willen journalisten op worden aangesproken” (Nederlandse Vereniging van Journalisten, 2017).

De Nederlandse communicatiewetenschapper Mark Deuze beschrijft in zijn artikel *'What is Journalism?'* dat de concepten, waarden en elementen, die worden toegewezen aan journalisten als onderdeel van hun ideologie kunnen worden ingedeeld in vijf ideaaltypische eigenschappen of waarden (Deuze, 2005, pp. 446-447).

1. Publieke dienst: journalisten bieden een publieke dienst (als waakhonden of nieuwsgierigen).
2. Objectiviteit: journalisten moeten onpartijdig, neutraal, objectief, eerlijk en geloofwaardig zijn.
3. Autonom: journalisten moeten autonoom, vrij en onafhankelijk zijn in hun werk.
4. Onmiddellijkheid: journalisten moeten een gevoel voor directheid, actualiteit en snelheid hebben (inherent aan het begrip 'nieuws').
5. Ethiek: journalisten moeten een gevoel hebben voor ethiek, geldigheid en legitimiteit.

Hiermee geeft Deuze inzicht in de werkwijze voor de journalistiek. De journalistiek is gericht op het informeren en educatie. Sportjournalistiek is daarnaast meer gericht op amusement (Shiny, 2012). De amusementsfunctie bevestigt journalist Vissers (P.I. Vissers, 2017, bijlage VI) van De Volkskrant door te stellen dat hij denkt dat lezers gewoon geïnformeerd willen worden, maar ook hoopt dat ze nog geamuseerd willen worden. "Ik vind eigenlijk net zo belangrijk dat ze het stuk wat ze lezen een mooi stuk vonden dan dat ze alleen wat informatie hebben opgezogen."

Dit wil overigens niet zeggen dat sportjournalistiek afwijkt van bijvoorbeeld politieke of economische verslaggeving. De focus ligt echter meer op amusement dan op informatie en educatie.

In dit onderzoek wordt de nadruk gelegd op journalistiek bij slechte prestaties van nationale sportteams, daarbij vallen objectiviteit en autonoom, om bij Deuze te blijven, direct af als journalistiek kernpunten. Sportjournalisten zijn in dit geval wel degelijk partijdig en niet onafhankelijk vanwege de nationale overeenkomst met het sportteam.

Dat de theorie van Deuze minder van toepassing is op sportjournalistiek, wil niet zeggen dat sportjournalistiek geen plek verdient in de journalistiek. Het voorbeeld van onderzoekjournalistiek naar matchfixing in het tennis door de BBC (zie 1.1), toont bijvoorbeeld aan dat sportjournalistiek wel degelijk een publieke dienst kan vervullen en daarmee voldoet aan de ideaaltypische waarden of eigenschappen van Deuze.

De opvatting van Vissers - sportjournalistiek als amusement - en de theorie van Deuze geven wel een nadrukkelijk verschil aan tussen de focus op bepaalde onderwerpen binnen de journalistiek en de sportjournalistiek.

1.2 Internationale sportjournalistiek

De vijf ideaaltypische eigenschappen of waarden van Deuze zijn ook internationaal grotendeels van toepassing op de journalistiek. Niet alle landen beschikken echter over dezelfde vorm van persvrijheid, waardoor bijvoorbeeld objectiviteit in sommige landen een andere benadering kent dan in Nederland. Voor sportjournalistiek ligt het over het algemeen minder gevoelig, omdat de focus sterker ligt bij amusement dan bij informatie en educatie. Voor dit onderzoek wordt er gekeken naar de sportjournalistiek in Nederland en Zuid-Afrika.

1.2.1 Sportjournalistiek in Zuid-Afrika

Voor sportjournalistiek in Zuid-Afrika geldt in de eerste plaats dezelfde, grote verandering als in de Nederlandse sportjournalistiek. De opkomst van radio, televisie en later ook het internet veranderde ook in het Afrikaanse land de vorm van verslaggeving bij sportjournalisten.

Bokkie Gerber, Zuid-Afrikaans sportjournalist en al 39 jaar verbonden aan de Zuid-Afrikaanse krant Rapport, vindt dat de sportjournalistiek in Zuid-Afrika drastisch is veranderd in de afgelopen dertig jaar (P.I. Gerber, 2017, bijlage III). Volgens Gerber beschikken kranten tegenwoordig over een veel kleinere capaciteit aan sportjournalisten, hetgeen het vullen van de krant moeilijker maakt en de mogelijkheden, tot bijvoorbeeld diepgaande en onderzoekende producties, verkleind.

Dat probleem wordt erkend door Liam del Carme, reeds 25 jaar actief als sportjournalist en sinds 2009 werkzaam bij Sunday Times in Zuid-Afrika (P.I. Del Carme, 2017, bijlage IV). De Zuid-Afrikaanse Sunday Times staat volledig los van de Britse versie van Sunday Times.

Verder ziet Gerber een trend ontstaan waarbij interviews niet meer face-to-face, maar per e-mail worden afgenomen. Dat is verklaarbaar gezien de grote afstanden in Zuid-Afrika in combinatie met het (lage) budget van kranten, maar het kan ten nadele zijn van de sportjournalistiek. “Een antwoord leidt tot een nieuwe vraag, terwijl antwoorden via de e-mail gewoon gekoppeld zijn aan de vragen en dat is dat. Je hoeft niet meer voor je verhaal te vechten” (P.I. Gerber, 2017, bijlage III).

1.3 Kritiek op sportjournalistiek

Naast de discussie of sport een volwaardig onderdeel moet zijn van de journalistiek of dat het puur een vorm van amusement is, kent de sportjournalistiek met het begrip ‘chauvinisme’ een ander discussiepunt.

Guus van Holland, voormalig chef-sport van het dagblad NRC Handelsblad, betoogde in 2008 dat de objectiviteit in de sportjournalistiek erg tegenvalt en dat de Nederlandse sportjournalisten zich meer dan ooit gedragen als supporters (van Holland, 2008). “Wanneer Oranje wint, heerst er euforie, wanneer Oranje verliest heerst er diepe ontgoocheling – zoals het echte supporters betaamt.” Overdreven nationalisme dus, hetgeen chauvinisme betekent. Van Hollands uitspraak is een interessante maatstaf voor een kernpunt in dit onderzoek, namelijk de vorm van berichtgeving over nationale sportteams.

De journalisten laten zich teveel leiden door emotie en beleving, omdat sport in het algemeen nauw verbonden is met diezelfde begrippen. “Het grootste probleem van de sportjournalistiek is dan ook het handhaven van afstand en objectiviteit ten opzichte van de sportwereld. In plaats van die afstand treft men door de hele geschiedenis van sportjournalistiek heen een hoge mate van conformiteit aan tussen de dominante visie op sport en de visies van de sportjournalisten” (Stokvis, 2002, p. 193).

Vissers kan zich vinden in de opinie dat de sportjournalistiek soms te chauvinistisch is. Het slaat volgens hem een beetje door. “Wij deden vroeger bij De Volkskrant ook veel meer buitenlandse toernooien. Als er een goede wedstrijd was, een voetbalwedstrijd of iets dergelijks, dan gingen we er ook gewoon naar toe. Men deed verslag van de top. Of er nou Nederlanders waren of niet, dat maakte niet uit. Het gaat om de top in de verslaggeving. Nu geldt heel vaak: er zijn Nederlanders, dus gaan we. En als er geen Nederlanders meedoen, dan gaan we niet” (P.I. Vissers, 2017, bijlage VI).

Volgens Valentijn Driessen, chef-voetbal van het Nederlandse dagblad De Telegraaf, is het in Nederland als het gaat om chauvinisme juist in het tegenovergestelde. "We schrijven heel erg met de handrem erop. We durven nauwelijks heel erg chauvinistisch te zijn. Ook als er wat succes is, zal je in sommige kranten of tijdschriften zien dat er toch wat kritische noten worden gekraakt" (P.I. Driessen, 2017, bijlage V).

Zoals Van Holland betoogde over de tegenvallende objectiviteit in de Nederlandse sportjournalistiek en het supportersgedrag bij journalisten, speelt de kritiek ook in Zuid-Afrika een rol in het journalistieke debat. Sinds Gerber sportjournalist is, luidt de vraag of kranten nationale sportteams moeten ondersteunen. Gerber: "De nationale sportbond zal namelijk zeggen van wel. Ze vinden de media niet ondersteunend genoeg. In het rugby of bij het cricket zijn wij bij Rapport altijd kritisch. Het punt is dat wij geen supporters zijn en dat horen kranten ook niet te zijn" (P.I. Gerber, 2017, bijlage III).

"Kranten moeten loyaal zijn op en bepaalde manier, maar dat is iets anders", vervolgt Gerber. "Als een team het slecht doet en wij beginnen het te bekritisieren, zullen de nationale bonden zeggen: 'Shut up! Steun ons, want dat helpt.' Maar wij moeten de moeilijke vragen stellen en als zij de antwoorden niet geven, moet je de opinie vormen wat bijvoorbeeld de fouten zijn die ze hebben gemaakt." Gerber voegt eraan toe dat het daarvoor heel belangrijk is dat je waarnemingen goed zijn, want het is heel makkelijk om kritisch te zijn.

Een voorbeeld van chauvinisme komt uit De Telegraaf toen het Nederlands elftal op het wereldkampioenschap voetbal van 2014 Spanje met 5-1 versloeg. Spanje werd op de voorpagina van de krant afgebeeld als een gewonde stier. "Dat gebeurt altijd op de voorpagina", verklaart Driessen. "Het neerzetten van een bepaald idee dat mensen moeten hebben bij het zien van die wedstrijd. De gewonde stier en de brullende leeuw, zeg maar."

1.4 De verandering van de aard van sportjournalistiek

De sportjournalistiek bij kranten bestond voor 1950 voornamelijk uit het verslaan van sportevenementen en was daarmee zeer gericht op amusement. Door de komst van radio, televisie en later internet is de sportjournalistiek voor kranten veranderd. Verslag leggen was niet meer noodzakelijk.

De vorm van journalistiek veranderde naar meer beschouwing en analyse, maar er is in de huidige tijd ook sprake van onderzoeksjournalistiek. De sportjournalisten van kranten moesten zich namelijk onderscheiden van radio, televisie en internet.

Bij sportjournalistiek speelt emotie een belangrijke rol. Sportjournalisten zijn bij sportevenementen niet objectief, omdat men altijd een voorkeur heeft voor een bepaalde sporter of team. Meestal is dat gekoppeld aan een bepaalde nationaliteit. Denk bijvoorbeeld aan artikelen over het Nederlands elftal.

1.5 Geselecteerde media

In dit onderzoek wordt gekeken naar de vorm van berichtgeving rondom slechte prestaties van nationale sportteams. De sportteams zijn in dit geval het Zuid-Afrikaanse rugbyteam en het Nederlandse voetbalteam.

Zowel het Zuid-Afrikaanse rugbyteam als het Nederlands voetbalelftal kende in de afgelopen jaren een periode met slechtere, ongebruikelijkere resultaten dan voorheen. Beide sportploegen vestigden negatieve records en maakten een duikeling op de wereldranglijst. Dit wordt verder uitgelegd in hoofdstuk 1.6.

Voor het Zuid-Afrikaanse rugbyteam gaat het om de berichtgeving van Rapport (1.5.1) en Sunday Times (1.5.2), twee grote zondagskranten in Zuid-Afrika. Voor het Nederlands voetbalelftal zijn twee grote dagbladen geselecteerd, namelijk De Telegraaf (1.5.4) en De Volkskrant (1.5.5).

1.5.1 Rapport

Rapport is een Zuid-Afrikaanse zondagskrant en wordt geschreven in het Afrikaans. De krant is opgericht in 1970. Rapport is de marktleider onder de Afrikaanse zondagskranten en bereikt twintig procent van de Afrikaanse markt (Media24, 2016). Rapport valt onder het Zuid-Afrikaanse mediabedrijf Media24. Rapport beschikte in het vierde kwartaal van 2016 over een oplage van bijna 130.000 kranten per zondag (Manson, 2017). Rapport heeft betere cijfers gekend: In het derde en vierde kwartaal van 2004 beschikte de krant nog een oplage van meer dan 322.000 (Moodie, 2015) (bijlage I, tabel I).

Sport is een zeer belangrijk onderdeel voor Rapport. Het is volgens Gerber van groot belang en de krant was gebouwd op sport. Sportevenementen zijn in Zuid-Afrika voornamelijk op zaterdag, dus de zondagskranten staan direct overvol met het laatste sportnieuws. Rapport beschikte over een losse sportsectie van ongeveer acht tot twaalf pagina's. Vanwege de kosten kwam daar een einde aan. Ondanks dat geeft Gerber aan dat Rapport per editie nog altijd over ongeveer acht sportpagina's beschikt in de krant. Dat terwijl er ongeveer tien tot twaalf nieuwspagina's in de krant staan. Volgens Gerber zegt dat veel over hoe belangrijk sport is voor Rapport. Als Afrikaanstalige krant heeft Rapport veel aandacht voor rugby en cricket, die samen met voetbal tot de drie populairste sporten in Zuid-Afrika behoren.

1.5.2 Sunday Times

Sunday Times is de grootste zondagskrant van Zuid-Afrika en wordt geschreven in het Engels. De krant werd voor het eerst gepubliceerd in 1906. Sunday Times, die sinds juni 2017 valt onder Tiso Blackstar Group (Times Media, 2017), beschikte in het vierde kwartaal van 2016 over een oplage van meer dan 274.000 kranten per zondag (Manson, 2017). Die oplage is ook bij Sunday Times in de loop der jaren flink teruggelopen, want in het derde en vierde kwartaal van 2004 bedroeg het meer dan 505.000 (Moodie, 2015) (bijlage I, tabel I).

Sport is een belangrijk onderdeel voor Sunday Times, maar is niet het hoofdthema. Volgens Del Carme is sport minder belangrijk geworden voor de krant dan tien jaar geleden. Dat heeft te maken met de minder beschikbare financiële middelen en de krimpende mankracht. Als voorbeeld noemt Del Carme dat een oud-chef van de sportredactie, Edward Griffiths, in de jaren 90 nog beschikte over vijftien journalisten. Inmiddels zijn dat er nog maar vier, inclusief de chef. Sunday Times beschouwt voetbal als de belangrijkste sport om aandacht aan te besteden, gevolgd door rugby en cricket.

1.5.3 Rapport vs. Sunday Times

Als je Rapport en Sunday Times naast elkaar legt, is duidelijk zichtbaar dat sport van groter belang is voor Rapport dan voor Sunday Times. Tevens is duidelijk dat beide kranten schrijven voor een andere doelgroep, met de focus op verschillende sporten. “Wij zijn geobsedeerd door sport. Ik denk dat Sunday Times dat niet is en dat het voor sommige journalisten bij Sunday Times heel frustrerend is dat wij alle ruimte hebben en veel kunnen doen, terwijl zij een limiet hebben.”, zegt Gerber (P.I. Gerber, 2017, bijlage III).

Del Carme zegt hierover: “Zij hebben meer sportpagina’s dan wij. Een jaar geleden had ik, gezien de bezuinigingen van de laatste maanden, gezegd dat sport voor Rapport heel belangrijk is voor hun bedrijfsmodel. Hun focus ligt overduidelijk bij rugby, bij ons is het voornamelijk voetbal. Rapport is creatiever met de lay-outs en meer kleurrijk. Zij hebben een afstandelijk publiek, terwijl wij voor elk Engelstalig persoon in het land schrijven” (P.I. Del Carme, 2017, bijlage IV). Zowel Gerber als Del Carme is na afloop van de interviews voor dit onderzoek (zie bijlage III en IV) gevraagd of er informatie binnen hun bedrijf beschikbaar is met betrekking tot sportpublicaties in verhouding tot ander nieuws.

Gerber gaf aan dat het bedrijf, dat de desbetreffende cijfers bijhield voor Rapport, niet meer bestaat. Del Carme antwoordde dat er voor Sunday Times geen exacte cijfers beschikbaar waren, maar dat de verhouding tussen nieuws en sport 65:35 is. Dat verschilt per week, want soms heeft sport meer nieuwswaardigheden waardoor de verschillen kleiner zijn of juist andersom. Sport is soms ook zichtbaar in de nieuwspagina’s, maar dat is volgens Del Carme meer een uitzondering dan een regel.

A.M.E. Naudé en J.D. Froneman publiceerden in 2001 een artikel over nieuwstrends van Rapport en Sunday Times in het jaar 2003 (Naudé & Froneman, 2003). In het artikel is te zien dat, als het gaat om nieuws thema’s in de leidende voorpagina verhalen, het bij Rapport 35,6% procent een sportpublicatie was betrof. Dat ging om 21 van de 57 artikelen (Naudé & Froneman, 2003, p. 88). Het bevestigt het beeld van Gerber, die eerder aangaf (zie 1.5.1) dat sport erg belangrijk is voor Rapport.

Bij Sunday Times was de sportberichtgeving slechts 9,3% (8 van de 50 publicaties) (Naudé & Froneman, 2003, p. 88). Sport stond daarmee bij Rapport bovenaan, gevolgd door het onderwerp criminaliteit/wetgeving met 28,9%. Bij Sunday Times kwam sport op een gedeelde derde plaats, samen met gezondheid en ongelukken/rampen. Sunday Times schreef het meest over criminaliteit en wetgeving (27,9%) gevolgd door politiek (23,3%) (Naudé & Froneman, 2003, p. 88). Hoewel de data ten opzichte van de afgelopen jaren gewijzigd kan zijn, geeft het wel een bevestiging van het beeld van de hoeveelheid sportpublicaties van beide kranten. Rapport publiceert een stuk meer en prominenter over sport dan Sunday Times. Dat beeld wordt ook geschetst door Gerber en Del Carme.

In het boek *‘Communicatiekaart van Nederland’* wordt gekeken naar de verhouding tussen (politieke) informatie versus (vs.) amusement in een krant (Bakker & Scholten, 2011, p. 19). Een krant met relatief veel (politieke) informatie en weinig amusement is een kwaliteitskrant en omgekeerd een populaire krant. Door die kwalificatie, de cijfers uit het artikel van Naudé en Froneman en de interviews kan worden gesteld dat Rapport onder de populaire kranten valt.

Daar moet wel een kanttekening bij worden geplaatst. Rapport beschikt met het katern 'Weekliks' wel degelijk over kwalitatieve journalistiek. "Weekliks, gebaseerd op G2 van The Guardian, bevat elke week zestien pagina's aan commentaar, analyses en boekrecensies en ik geloof dat de kwaliteit op zijn minst gelijk staat aan de beste Engelse media", beschrijft Waldimer Pelser (Nevill, 2015), hoofdredacteur van Rapport, de sectie in de krant.

Voor Sunday Times is de populaire kwalificatie wat minder stellig. Hoewel de krant zeker ook veel over sport bericht, is dat niet het belangrijkste thema van de krant. Ook Sunday Times beschikt met de sectie 'Review' over kwalitatieve journalistiek. Een voorbeeld daarvan is de boekrecensie van 'Mafia Life' (Harvey, 2017).

Hierdoor kan Sunday Times niet direct onder één van de twee categorieën (populair of kwaliteit) worden geplaatst. Dat beeld wordt bevestigd door Mondli Makhanya, die tussen 2004 en 2010 journalist was bij de krant. Hij noemt de krant een "quality populist" (Froneman, Swanepoel, & van Rooyen, 2005, p. 39). Oftewel een krant met zowel een kwaliteitskant als een populaire kant.

1.5.4 De Telegraaf

De Telegraaf is het grootste dagblad van Nederland en verschijnt zes keer per week. De ochtendkrant, die valt onder Telegraaf Media Groep, beschikte tussen het eerste kwartaal van 2016 en het vierde kwartaal van 2016 over een betaalde oplage van ongeveer 382.000 kranten per dag (Nationaal Onderzoek Multimedia, 2017) (bijlage I, tabel II). Daarmee is De Telegraaf nog altijd de meest verkochte krant van Nederland, maar de oplagecijfers dalen nog altijd. In het derde kwartaal van 2004 beschikte de krant nog over een oplage van ruim 775.000 (Wiegman, 2006).

De Telegraaf valt onder de categorie populaire kranten vanwege een hoog gehalte aan amusement en sensatie (Bakker & Scholten, 2011, p. 19). De krant bevat een dagelijkse sportsectie genaamd 'Telesport'. Daarmee is De Telegraaf een van de weinige kranten in Nederland die nog een dagelijkse sportsectie heeft. Sport is dan ook een belangrijk onderdeel van de krant, bevestigt Driessen. Sport is volgens hem een van de vijf pijlers bij De Telegraaf. "Om het als een soort zelfstandig merk naar buiten uit te dragen, is 'Telesport' onderdeel van de beleidsstrategie."

1.5.5 De Volkskrant

De Volkskrant werd in 1919 opgericht als weekblad, maar veranderde binnen twee jaar naar een dagblad. Tot 1965 verscheen de krant met de ondertitel: 'Katholiek dagblad voor Nederland' (De Volkskrant, 2002). Die ondertitel verdween vanwege de ontzuiling en het uitgesproken progressieve karakter van de krant. Na De Telegraaf en het Algemeen Dagblad is De Volkskrant qua printoplage de derde grootste krant van Nederland.

Tussen het eerste kwartaal van 2016 en het vierde kwartaal van 2016 was de betaalde oplage ruim 217.000 (Nationaal Onderzoek Multimedia, 2017). Net als De Telegraaf (en ook de gehele Nederlandse krantenindustrie) was de oplage van De Volkskrant vroeger een stuk groter. In het derde kwart van 2004 beschikte de krant over een betaalde oplage van net boven de 300.000 per dag gemiddeld (Wiegman, 2006) (bijlage I, tabel II).

De Persgroep Nederland, het mediabedrijf waar De Volkskrant onder valt, beschrijft de krant als “het ideale platform om hoogopgeleide, welstandige lezers te bereiken” (De Persgroep Nederland, 2017). De Volkskrant wordt gezien als een kwaliteitskrant (Bakker & Scholten, 2011, p. 19), omdat ze meer en uitgebreider aandacht besteden aan bijvoorbeeld politiek, beleidskwesties, sociale problemen en economie. Op basis van oplage is De Volkskrant wel de grootste kwaliteitskrant van Nederland.

De Volkskrant heeft geen speciaal sportkatern en wijdt doorgaans maar enkele pagina’s aan sport, op de maandag na. Op maandag wordt de sport van het weekend beschreven en daardoor is de het aantal pagina’s op die dag, gemiddeld gezien, meer. Vissers noemt sport wel belangrijk voor de krant, maar niet het belangrijkste (P.I. Vissers, 2017, bijlage VI). “De Volkskrant is geen Algemeen Dagblad of De Telegraaf die van sport bijna een hoofdzaak maken. Het heeft een minder prominente rol bij De Volkskrant.” Volgens Vissers krijgt de sportredactie wel de ruimte om het prominent te brengen als de verhalen belangrijk en goed genoeg zijn.

1.5.6 De Telegraaf vs. De Volkskrant

In het boek *Journalistieke cultuur in Nederland* schetst Ruud Stokvis een beeld tussen de verschillen bij De Telegraaf en De Volkskrant op het gebied van sportjournalistiek in de jaren 60, 70 en 80 van de twintigste eeuw (Stokvis, 2002, p. 199). “Telegraafjournalisten werden door hun collega’s van De Volkskrant verweten dat ze alleen met het oog op een zo groot mogelijk aantal lezers hun sportverslaggeving inhoud gaven. Dat wil zeggen dat ze appeleerden aan het chauvinisme en de zucht naar sensatie van de lezers. Voor de journalisten van de Volkskrant betekende dit een gebrek aan distantie. Dat werd niet ontkend door de journalisten van De Telegraaf.”

“Maar ook deze stijl van De Telegraaf betekende een afwending van de visie van sportpedagogen, bestuurders en overheidsfunctionarissen. Journalisten van De Telegraaf waren in feite de eersten die beseften dat een belangrijke functie van de sportjournalistiek betrekking had op het vermaak van het publiek en dat dit goed te combineren was met de verslaggeving van wedstrijden” (Stokvis, 2002, pp. 199-200).

“De sportredactie van De Volkskrant vertolkte de progressiviteit van veel van hun geloof gevallen katholieken uit die tijd. Zij wilde de sport op gedistantieerde wijze in haar maatschappelijke verband plaatsen en tegen misstanden kritisch stelling nemen. Dat zou onder meer betekenen dat profsporters kritischer beschouwd werden dan amateurs” (Stokvis, 2002, p. 200). Verder komt de nadruk van sport op de berichtgeving van beide kranten naar voren in de cijfers van tabel 1 (Goense, 2009, p. 40). Het aantal berichten dat De Telegraaf plaatste in november 2008 die betrekking had tot sport was aanzienlijk groter dan die in De Volkskrant.

Tabel 1 – overzicht sportberichten november 2008	De Telegraaf	De Volkskrant
Totaalaantal sportberichten:	781	280
Totaalaantal sportpagina’s:	116	57
Gemiddeld aantal sportberichten per dag:	26	11,2
Gemiddeld aantal sportpagina’s per dag:	3,9	2,3
Sportberichten op voorpagina krant:	25	8

Hoewel ook bij De Telegraaf en De Volkskrant de data ten opzichte van 2008 gewijzigd kan zijn, geeft het wel een bevestiging van het beeld van de hoeveelheid sportpublicaties van beide kranten. De Telegraaf publiceert een stuk meer en prominenter over sport dan De Volkskrant.

1.6 Prestaties Zuid-Afrikaanse rugbyteam en Nederlandse voetbalteam

In het volgende deel komen de prestaties van het Zuid-Afrikaanse, nationale rugbyteam en het Nederlands, nationale voetbalteam aan de orde. Dat zijn prestaties die in negatieve zin afwijken van de afgelopen jaren. Beide landen hebben aan de top gestaan in hun sport, maar maakte recent een zeer matige periode mee. De specifieke periodes zijn gekozen om te kunnen zien hoe de berichtgeving van media eruit zien op het moment dat prestaties tegenvallen.

Voor Zuid-Afrika was dat het kalenderjaar 2016 en dan specifiek vanaf augustus. Voor die tijd speelde het land slechts drie oefenwedstrijden (allen tegen Ierland) en vanaf augustus tien wedstrijden. Het onderzoek gaat dan om de berichtgeving vanaf 20 augustus tot en met eind 2016.

Voor Nederland gaat het om het mislopen van het Europees kampioenschap (EK) in 2016 tijdens de kwalificatiereeks in 2014 en 2015. De genadeklap voor Nederland kwam in oktober na de nederlaag tegen Tsjechië, waardoor het voor Nederland in dit onderzoek gaat om de berichtgeving vanaf die desbetreffende wedstrijd.

1.6.1 Zuid-Afrikaanse rugbyteam

Als in november 2016 ook de laatste wedstrijd van het seizoen tegen Wales wordt verloren, is het volledig mislukte jaar voor het Zuid-Afrikaanse rugbyteam compleet. De nationale ploeg wint slechts vier van de dertien wedstrijden en zakt van plek drie (juni 2016) naar plek zes op de wereldranglijst (december 2016) (ESPN, 2016). Die rangschikking betekende een evenaring van de laagste klassering ooit. Zuid-Afrika verliest in 2016 voor het eerst in de geschiedenis acht wedstrijden in een jaar.

Zuid-Afrika is van oudsher een groot rugbyland. Rugby behoort samen met voetbal en cricket tot de drie grootste sporten van het land (Wood, 2015) (The Sports Eagle, 2016). Het land is een van de grootste rugbylanden ter wereld en alleen Nieuw-Zeeland won meer wereldtitels (twee om drie). Zuid-Afrika mocht zichzelf de beste van de wereld noemen in 1995 en in 2007.

Op het afgelopen wereldkampioenschap, in 2015, werd Zuid-Afrika derde achter Nieuw-Zeeland en Australië. Tijdens dat toernooi verloor Zuid-Afrika voor het eerst in de historie van Japan. Die nederlaag komt ook terug in de geselecteerde berichtgeving voor dit onderzoek.

Als nummer drie van de wereld ging Zuid-Afrika het kalenderjaar 2016 in. Het seizoen start met een nederlaag en vervolgens twee vriendschappelijke overwinningen op Ierland. Op 20 augustus 2016 begint het Rugby Championship; het belangrijkste, jaarlijkse rugbytoernooi van het zuidelijk halfrond met Argentinië, Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika als deelnemende landen. Het toernooi is de tegenhanger van het Zeslandentoernooi, dat in het noordelijk halfrond wordt gespeeld. Zuid-Afrika presteert niet goed, wint maar twee van de zes wedstrijden en eindigt als derde in de groepsfase. Nieuw-Zeeland wint het toernooi uiteindelijk.

Zuid-Afrika sluit het seizoen af met een tour door Europa en speelt daar nog vier wedstrijden tegen respectievelijk Barbarians, Engeland, Italië en Wales. Alleen tegen de Barbarians verliest Zuid-Afrika niet en met slechts één gelijkspel en drie nederlagen eindigt het kalenderjaar 2016 in mineur. Zeker gezien het feit dat Zuid-Afrika al tien jaar ongeslagen was tegen Engeland en zelfs nog nooit van Italië had verloren. Voor het eerst sinds 2002 wint Zuid-Afrika geen enkele wedstrijd tijdens de tour door Europa (Ray, 2016). Deze statistieken werden negatief ontvangen door het publiek van de tweevoudig wereldkampioen.

1.6.2 Nederlandse voetbalelftal

Het Nederlandse voetbalelftal kent in 2014 een onverwacht succes door als derde te eindigen op het wereldkampioenschap in Brazilië. Na dat toernooi maakt Nederland zich op voor de kwalificatiereeks voor het EK van 2016 in Frankrijk. Nederland zit in de groep met Tsjechië, IJsland, Turkije, Kazakstan en Letland en *Oranje* was alleen op basis van de wereldranglijst al de grote favoriet om als eerste te eindigen in die poule.

Nederland staat na zes wedstrijden op de derde plaats achter Tsjechië en IJsland. Als gevolg van die tegenvallende resultaten, vertrekt bondscoach Guus Hiddink in de zomer van 2015. Danny Blind vervangt hem en moet ervoor zorgen dat Nederland zich kwalificeert voor het EK.

In de resterende vier kwalificatieduels onder Blind, verliest *Oranje* er drie. Het Nederlands elftal zakt zelfs naar plek vier in de poule en kan kwalificatie voor het Europees kampioenschap definitief vergeten. Voor het eerst sinds 1984 doet Nederland niet mee aan het Europese toernooi. Op de wereldranglijst is Nederland gezakt van plek vijf in 2014, naar plek 14 eind 2015 (FIFA, 2017).

1.6.3 Overeenkomsten

Voor het Zuid-Afrikaanse rugbyteam en het Nederlandse voetbalteam geldt dat beide sportteams zodanig slechter presteerden dan in voorgaande jaren, dat er meerdere negatieve records werden gebroken. In dit onderzoek gaat het om de vorm van de berichtgeving van de geselecteerde media naar aanleiding van die sportprestaties in Zuid-Afrikaanse en Nederland.

Door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse wordt later in dit onderzoek (hoofdstuk vier) de berichtgeving van de geselecteerde kranten geanalyseerd. De inhoudsanalyse heeft een kwantitatief element met een bijlage waarin voor elk artikel beschreven staat welke vormen van framing en agendasetting het beschikt (zie bijlage II).

Die berichtgeving wordt geanalyseerd aan de hand van framing en agendasetting, twee theoretische termen die in hoofdstuk 2 uitgebreid worden toegelicht. Dat gebeurt dan weer door middel van een literatuuronderzoek. De kranten worden per land onderling met elkaar vergeleken en er wordt een vergelijking gemaakt tussen de berichtgeving in Zuid-Afrika en Nederland.

1.7 Probleemstelling

Sport is een onderdeel binnen de journalistiek en bij nieuwsorganisaties vanwege een groeiende populariteit in de wereld. Sportjournalistiek is meer gericht op de amusementsfunctie binnen de journalistiek, maar beschikt net als politieke en economie journalistiek over een informatieve en educatieve functie. Sportjournalistiek kent een kritiekpunt als het gaat om chauvinisme, waarbij journalisten zich teveel laten leiden door de nationale overeenkomst met een sporter of sportteam.

Sportjournalistiek in de geschreven pers is internationaal veranderd. Waar vroeger sportjournalistiek voor kranten bestond uit pure verslaggeving van sportevenementen, is het nu meer gericht op analyserende en beschouwende publicaties. Dat komt door de komst van radio, televisie en internet die de vorm van pure verslaggeving overnamen.

Gezien deze punten rijst de vraag hoe sportjournalisten van geschreven media berichten over sportteams in tijden van slechte resultaten. In dit onderzoek wordt gekeken naar berichtgeving van geselecteerde Zuid-Afrikaanse en Nederlandse kranten in een periode waarin een nationaal sportteam slecht en ongebruikelijk presteert.

Om dat te bepalen wordt er voor dit onderzoek gebruik gemaakt van framing en agendasetting als theoretische begrippen. De uitkomsten van die theoretische benadering worden gecombineerd met de geselecteerde berichtgeving, waaruit een kwalitatieve inhoudsanalyse tot stand komt.

Via deze probleemstelling zijn hieronder de volgende onderzoeksvragen tot stand gekomen (zie 1.7 en 1.7.1).

1.8 Hoofdvraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt: op welke manier is er sprake van framing en agendasetting bij Zuid-Afrikaanse kranten over het Zuid-Afrikaanse rugbyteam en bij Nederlandse kranten over het Nederlandse voetbalteam in tijden van slechte, ongebruikelijke resultaten?

1.8.1 Deelvragen

De opgestelde hoofdvraag wordt beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Wat is de aard van sportjournalistiek en hoe is het veranderd?
2. Welke vormen van framing en agendasetting zijn, via een theoretische benadering, relevant voor sportjournalistiek?
3. Hoe wordt de berichtgeving van de geselecteerde Zuid-Afrikaanse en Nederlandse kranten bij slechte resultaten geframed en op de agenda gezet?
4. Hoe kan die manier van berichtgeving worden verklaard?

1.8.2 Doelstelling per deelvraag

De opgestelde deelvragen worden behandeld aan de hand van de volgende aanpak:

1. Een literatuuroverzicht en gebruikmaken van de interviews om enkele van de belangrijkste kenmerken van sportjournalistiek te bepalen en op basis van interviews te bepalen hoe het veld is veranderd.
2. Bij de tweede deelvraag gaat het om een uitgebreide uitleg van framing en agendasetting. Nadat de definities en verschillende vormen van beide termen zijn beschreven, is het doel om te analyseren welke van die verschillende vormen van toepassing zijn op sportjournalistiek en voornamelijk de sportjournalistiek voor dit onderzoek (sportjournalistiek bij slechte, ongebruikelijke resultaten).
3. De derde deelvraag is de inhoudsanalyse op de geselecteerde berichtgeving van de eveneens geselecteerde kranten. Bij deze analyse is het doel om de vorm van de berichtgeving naast de vormen van framing en agendasetting te leggen en te beantwoorden in hoeverre die vormen zijn toegepast in de berichtgeving. Dat geldt voor zowel de Zuid-Afrikaanse kranten als voor de Nederlandse kranten.
4. De geanalyseerde berichtgeving uit de tweede deelvraag wordt vervolgens aan sportjournalisten van de geselecteerde kranten voorgelegd met de vraag in hoeverre zij de vorm van berichtgeving (veel framing of juist niet, bijvoorbeeld) kunnen verklaren. Het doel is om een beeld te geven waarom een krant tot de soort artikelen komt zoals ze zijn gepubliceerd.

1.9 Hoofdstukindeling

De indeling van dit onderzoek ziet er als volgt uit:

Hoofdstuk 1: Inleiding en achtergrond

Dit hoofdstuk beschrijft de achtergrond en context over de aard van sportjournalistiek, geselecteerde media en nationale sportteams, waaruit een eerste deelvraag, probleemstelling en hoofdvraag naar voren komen. Tevens wordt in dit hoofdstuk uiteen gezet hoe sportjournalistiek uitgevoerd wordt in verschillende landen en tussen verschillende kranten.

Hoofdstuk 2: Literatuuronderzoek

In hoofdstuk twee worden de resultaten van het literatuuronderzoek over framing en agendasetting beschreven. Dat gebeurt via een theoretische benadering. Beide termen worden uitgebreid toegelicht. Aan de hand daarvan wordt bepaald welke vormen van framing en agendasetting relevant zijn voor sportjournalistiek. Hier wordt de tweede deelvraag beantwoord.

Hoofdstuk 3: Verantwoording van de methodologie

Dit hoofdstuk beschrijft een verantwoording over de in dit onderzoek gebruikte onderzoeksmethoden.

Hoofdstuk 4: Analyse geselecteerde kranten

Hoofdstuk 4 bevat een kwalitatieve inhoudsanalyse van artikelen van de geselecteerde kranten met betrekking tot het gebruik van framing en agendasetting. Dit wordt gevolgd door interviews met journalisten van die geselecteerde kranten die een verklaring geven over de berichtgeving. De derde en vierde deelvraag worden in dit hoofdstuk van een antwoord voorzien.

Hoofdstuk 5: Conclusie

Dit hoofdstuk geeft de conclusies op basis van het volledige onderzoek weer en beantwoordt de hoofdvraag.

Hoofdstuk 2 Framing en agendasetting

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komt de tweede deelvraag aan de orde, namelijk: welke vormen van framing en agendasetting zijn, via een theoretische benadering, relevant voor sportjournalistiek? Voor het vervolg van dit onderzoek, is het noodzakelijk dat framing en agendasetting worden toegelicht. Dat gebeurt aan de hand van een literatuuronderzoek. Daarbij gaat het allereerst om de uitleg van de definities van beide begrippen en vervolgens een beschrijving van de verschillende vormen van framing en agendasetting. Tot slot wordt besproken welke van deze vormen van toepassing zijn op de sportjournalistiek en dan voornamelijk de sportjournalistiek relevant voor dit onderzoek.

2.2 Framing

Volgens Robert Entman, hoogleraar in '*Media and Public Affairs*', is framing het selecteren van bepaalde aspecten van een waargenomen realiteit, die vervolgens meer opvallend worden gemaakt in een communicerende tekst. Dit gebeurt op een zodanige wijze dat de definitie van een bepaald probleem, interpretatie of morele evaluatie wordt gepromoot (Entman, 1993, p. 52). Michael Brüggemann (hoogleraar communicatie), die in zijn stuk '*Between Frame Setting and Frame Sending*' regelmatig naar Entman verwijst, noemt frames patronen van interpretatie die zijn geworteld in een cultuur en worden verwoord door het individu (Brüggemann, 2014, p. 61).

De invloed van framing begint bij de onderwerpskeuze, vandaar dat framing ook overeenkomsten kent met agendasetting (hoofdstuk 2.5), maar ook de uiteindelijke invalshoek en bijvoorbeeld wie er voor het artikel worden geïnterviewd spelen een grote rol bij framing. Al die factoren zorgen, bewust of onbewust, voor subjectieve journalistiek.

Framing gebeurt volgens Brüggemann niet alleen door de journalisten, maar ook bij het medium en de mediagebruikers (Brüggemann, 2014, p. 63). [*Press relations*] versturen strategisch berichten met een frame. Journalisten framen hun nieuwsverhalen. Mediagebruikers framen de informatie die zij ontvangen via de media, aldus Brüggemann.

In het artikel *Framing Theory* wordt framing door Davie Gavin uitgelegd als een manier waarop een communicatiebron zichzelf definieert en dat vertaalt in een stuk van gecommuniceerde informatie (Gavin, 2014). Framing is volgens hem een onvermijdelijk onderdeel van de menselijke communicatie. We passen allemaal onze eigen frames toe op onze communicatie.

2.2.1 Soorten van framing

Het belangrijkste onderscheid tussen soorten frames wordt door Brüggemann en Claes De Vreese, hoogleraar in *Politieke Communicatie*, gemaakt met *generic frames* (algemene frames) en *issue-specific frames* (specifieke onderwerpen frames) (Brüggemann, 2014, p. 63; de Vreese C., 2005, p. 54; de Vreese, Peter, Semetko, 2001, p. 108).

2.2.1.1 Generic frames

De *generic frames* zijn vrij abstract en gelden voor een groot aantal onderwerpen binnen de journalistiek. Veel van deze frames reflecteren journalistieke gewoontes (Brüggemann, 2014, p. 63). Brüggemann begint met de *episodic vs. thematic framing* (Brüggemann, 2014, p. 63) van Shanto Iyengar, hoogleraar *Political Science*. Deze frames zijn gebaseerd op het nieuws via de televisie.

De Vreese wijdt verder uit (de Vreese C. , 2005, p. 56): “Iyengar kwam erachter dat de dagelijkse berichtgeving sterk was gericht op vooral een episodische interpretatie (*episodic frame*) waarin het nieuws sociale kwesties beperkt tot alleen de gebeurtenissen en niet inzoomt op een ruimere interpretatie of context (*thematic frame*). Iyengar suggereerde dat normen en standaarden binnen de nieuwsorganisaties en nieuwsproducties zorgden voor een versterking van episodische framing.”

Als tweede noemt Brüggemann het *strategic game frame* (Brüggemann, 2014, p. 63). Dit type frame is meer gericht op de politiek. In *Out of Order* liet Thomas E. Patterson, hoogleraar *Government & the Press*, zien hoe het nieuws over de Amerikaanse verkiezingscampagne is verschoven van beschrijvende berichtgeving naar een meer spelgerichte benadering, hetgeen inhoudt dat de berichtgeving zich focust op winnen en verliezen. Hij schrijft: wanneer journalisten nieuwe informatie krijgen tijdens een verkiezing, hebben ze de neiging om deze in een schematisch kader te interpreteren en te bepalen wie van de kandidaten er voordeel van heeft (Patterson, 1993, p. 57).

Brüggemann sluit zijn rijtje van *generic frames* af met de studie van de hoogleraren Holli A. Semetko en Patti M. Valkenburg (Brüggemann, 2014, p. 63). Semetko en Valkenburg benoemen het *conflict* (conflicten), *human interest*, *responsibility* (verantwoordelijkheid), *morality* (moraliteit) en *economic consequences* (economische gevolgen) als soorten frames (Semetko & Valkenburg, 2000, p. 93).

Het *conflict frame* benadrukt volgens Semetko en Valkenburg conflicten tussen individuen, groepen, instellingen of landen. Het *human interest* frame brengt een menselijk gezicht, een individueel verhaal of een emotionele hoek met de presentatie van een gebeurtenis of een probleem (Semetko & Valkenburg, 2000, pp. 95-96).

Het *economic consequences frame* presenteert een gebeurtenis, probleem of vraagstuk op het gebied van de economische gevolgen dat het op een persoon, groep, instelling, regio of land zal hebben. Het *morality frame* interpreteert een gebeurtenis of kwestie in het kader van religieuze leerstellingen of morele voorschriften. Het *responsibility frame* presenteert een probleem op een zodanige wijze dat de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken of het oplossen van het probleem wordt toegeschreven aan een instituut, individu of groep (Semetko & Valkenburg, 2000, p. 96).

De studie van Semetko en Valkenburg wees uit dat meest significante verschillen niet zichtbaar waren tussen televisie ten opzichte van de geschreven pers, maar wel tussen sensatie en serieuze media (Semetko & Valkenburg, 2000, p. 93). Gematigde en serieuze media gebruikten volgens het duo vaker het *responsibility frame* en het *conflict frame*, terwijl sensationele media vaker gebruikte maakten van het *human interest frame*.

2.2.1.2 Issue-specific frames

De *issue-specific frames* zijn frames die buiten de eerdergenoemde frames vallen. Brüggemann en De Vreese geven er geen concrete voorbeelden van, zoals bij *generic frames* wel het geval is. De *issue-specific frames* duiden de meer concrete, interpretatie frames die zijn vastgesteld in debatten over specifieke onderwerpen (de Vreese C. , 2005, p. 54). Deze frames definiëren problemen, te diagnosticeren oorzaken, evalueren en bevelen oplossingen aan (Entman, 1993, p. 53; Brüggemann, 2014, pp. 63-64).

Een voorbeeld van de *issue-specific frames* in de sportjournalistiek, is wanneer een sportjournalist op de stoel van de beleidsbepalers en/of trainers gaat zitten. De journalist komt bijvoorbeeld met een alternatieve tactiek om (mogelijk) de resultaten te verbeteren of andere soortgelijke oplossingen voor problemen binnen een bepaalde sport of sportteam.

Ook het evalueren komt veel terug in de sportjournalistiek. Zo wordt na afloop van een voetbalwedstrijd vaak aangegeven wie er goed speelde en wie niet en vervolgens hoe dat beter zou kunnen.

2.2.2 Theoretische verklaring

In hoofdstuk 2.2 is framing aan de hand van Entman en Brüggemann vanuit een vrij wetenschappelijke manier gedefinieerd. In dit onderzoek wordt gewerkt met de definitie dat framing beïnvloedt hoe mensen moeten denken na het lezen van een journalistiek verhaal. Dat 'moeten' wordt beïnvloed door de journalistiek. Zij bepalen hoe gebruikers van media een artikel uiteindelijk krijgen voorgeschoteld en met welke invalshoeken dat is.

Uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat niet alle frames van toepassing zijn voor de sportjournalistiek. Dat ligt in de eerste plaats aan de natuur van sportjournalistiek. Het *strategic game frame* is bijvoorbeeld een frame gericht op politiek en het *economic frame* vanzelfsprekend op economie.

Van de *generic frames* zijn het *responsibility frame* en ook het *conflict frame* relevant voor de sportjournalistiek. Bij het *responsibility frame* ligt de focus namelijk op de verantwoordelijkheid. Zeker als de resultaten van een sporter of sportteam ongebruikelijk zijn of minder dan verwacht, wordt er in de journalistiek gekeken naar de oorzaken en wie er eventueel verantwoordelijk voor is. Zo kan bijvoorbeeld een trainer verantwoordelijk worden gehouden voor de slechte resultaten van zijn ploeg.

Het *conflict frame* benadrukt conflicten tussen individuen, groepen, instellingen of landen. Conflicten kunnen ook aanwezig zijn binnen de sport tussen sporters onderling of de beleidsbepalers. Zodoende is dit frame relevant voor sportjournalistiek. Het *human interest frame* (een menselijk gezicht, een individueel verhaal of een emotionele hoek in een artikel) zou ook in de sportjournalistiek kunnen voorkomen.

De *issue-specific frames* tot slot zijn wel relevant voor sportjournalistiek. Deze frames definiëren problemen, te diagnosticeren oorzaken, evalueren en bevelen oplossingen aan en met de eerder genoemde voorbeelden hierboven (zie 2.2.1.2) zijn ook deze frames van toepassing op de sportjournalistiek.

Uit het literatuuronderzoek over framing komen enkele relevante punten naar voren voor het vervolg van dit onderzoek. Om te beginnen de definities van Entman en Brüggemann over framing. Entman zei (zie 2.2): Framing is het selecteren van bepaalde aspecten van een waargenomen realiteit, die vervolgens meer opvallend worden gemaakt in een communicerende tekst (Entman, 1993, p. 52). Brüggemann voegde daaraan toe dat frames patronen zijn van interpretatie die zijn geworteld in een cultuur en worden verwoord door het individu.

Hoewel beide definities niet de exacte definitie zijn waarmee in dit onderzoek gewerkt wordt, is het wel interessant om bij de kwalitatieve inhoudsanalyse van hoofdstuk vier te kijken in hoeverre deze definities van toepassing zijn op de geselecteerde berichtgeving. In dit onderzoek komt framing, als patroon van interpretatie, voort uit sportculturen waarin rugby een nationale sport is in Zuid-Afrika en voetbal dat is in Nederland.

Dat geldt ook voor de studie van Semetko en Valkenburg. Het duo gaf aan (zie 2.2.1.1) dat de meest significante verschillen tussen het gebruik van framing zichtbaar zijn tussen sensatie en serieuze media. Gematigde en serieuze media gebruikten volgens het duo vaker het *responsibility frame* en het *conflict frame*, terwijl sensationele media vaker gebruikt maakten van het *human interest frame*. In hoofdstuk vier wordt ook gekeken in hoeverre dit ook geldt voor de berichtgeving in dit onderzoek.

Door de verschillende vormen van framing en de theorie van Semetko en Valkenburg over de verschillen in toepassing tussen bepaalde media, is framing een interessant onderwerp voor dit onderzoek.

2.3 Toepassing

Framing heeft invloed op het journalistieke proces vanaf het idee tot de uiteindelijke publicatie. Daardoor zijn er dus ook vormen van framing zichtbaar in een krantenartikel of andere gecommuniceerde tekst. In het boek *'Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World'* beschrijft James Tankard Jr. in het vierde hoofdstuk dat er in een dergelijke tekst elf mechanismen van framing te identificeren zijn (Tankard, 2008, p. 100):

- (Kranten)koppen
- Tussenkoppen
- Foto's
- Onderschriften bij foto's
- Leads
- De selectie van nieuwsbronnen
- De selectie van quotes
- Pull quotes (opvallende, dikgedrukte quotes die als een tussenkop zijn uitgelicht)
- Logo's
- Statistieken, tabellen en grafieken
- Conclusies

Dit onderzoek beperkt zich tot de mechanismen (kranten)koppen en leads. Deze mechanismen zijn ook van toepassing op agendasetting bij de kwalitatieve inhoudsanalyse in hoofdstuk 4. De methodologische keuze hiervoor wordt toegelicht in hoofdstuk 3.5.2. Ter verduidelijking van dit onderzoek worden daarom (kranten)koppen en leads kort toegelicht.

De (kranten)koppen zijn korte opschriften boven een journalistieke publicatie. "Koppen prikkelen de nieuwsgierigheid van de lezer en geven informatie over de inhoud" (Asbreuk & de Moor, 2013, p. 101).

De lead is de eerste alinea van een artikel en tevens ook de belangrijkste (Asbreuk & de Moor, 2013, p. 68). Hierin wordt het verhaal ingeleid. “De lead heeft drie functies: prikkelen tot verder lezen, het bericht inleiden en bij nieuwsberichten: het belangrijkste nieuws samenvatten” (Rijksuniversiteit Groningen, 2017).

2.4 Agendasetting

De theorie van agendasetting werd bekend in 1972 dankzij de hoogleraren journalistiek Maxwell E. McCombs en Donald L. Shaw. Volgens het tweetal houdt de theorie in dat de media de publieke agenda bepaald door burgers te vertellen waar ze over moeten denken, maar niet precies wat ze moeten denken. Mocht dat laatste het geval zijn, dan is er sprake van framing.

McCombs en Shaw beschrijven de term, naar aanleiding van hun onderzoek over de Amerikaanse verkiezingen van 1968, als volgt: bij het kiezen en het weergeven van nieuws, spelen redacteurs en omroepen een belangrijke rol in het vormgeven. Lezers leren niet alleen over een bepaalde kwestie, maar ook het belang van deze kwestie door de hoeveelheid informatie in een nieuwsbericht (Shaw & McCombs, 1972, p. 176). In het voorbeeld van de Amerikaanse verkiezingen, kunnen massamedia de belangrijke thema's bepalen door er zelf veel of weinig over te schrijven.

In dit onderzoek wordt bij de analyse van geselecteerde krantenartikelen nagegaan of bepaalde informatie of nieuws meer prioriteit heeft gekregen en of die op zijn beurt bijdraagt tot de agenda die de geselecteerde media gedurende de uitwerking van dit onderzoek hebben gesteld.

2.4.1 Vormen van agendasetting

Er zijn drie types van agendasetting volgens Everett M. Rogers en James W. Dearing: *public* (publiek), *media* en *policy* (beleid) *agendasetting* (Rogers & Dearing, 1988, p. 556). *Public agendasetting* focust zich op de agenda van burgers, terwijl *media agendasetting* zich focust op de invloed van de massamedia op het publiek. *Policy agendasetting* gaat over hoe media en publieke agenda's (eventueel) de beslissingen van beleidsbepalers beïnvloeden (Rogers & Dearing, 1988, pp. 557-559).

Naast die drie types van agendasetting, zijn er ook drie levels (niveaus) van de theorie. Als eerste de *first level* theorie van agendasetting. Die houdt in dat de media gebruikmaken van bijvoorbeeld maatschappelijke problemen om te beïnvloeden waar mensen over denken (McCombs & Kim, 2007, p. 300). De tweede vorm is de *second level* van agendasetting. Die gaat erover dat media zich richten op de kenmerken van problemen en hoe mensen daarover moeten denken (McCombs & Kim, 2007, p. 300). Deze vorm kent overeenkomsten met framing.

De *third level* van agendasetting is in 2012 door Lei Guo, Hong Tien Vu en McCombs ontdekt. Het is een nieuw theoretisch model genaamd *network agendasetting model*. Dit model toont aan dat de nieuwsmedia niet alleen beïnvloeden waar mensen over moeten denken en hoe ze daarover moeten denken, maar mensen ook beïnvloeden door netwerkagenda's op te stellen om te bepalen hoe mensen verschillende berichten associëren (Guo & Vargo, The Power of Message Networks, 2015, p. 558).

2.4.2 Second level agendasetting en framing

De *second level* van agendasetting en framing hebben allebei, eenvoudig gezegd, invloed op hoe mensen over bijvoorbeeld een maatschappelijke kwestie denken. Volgens het artikel '*Framing Theory*' is framing in veel opzichten zeer nauw verbonden aan deze theorie van agendasetting. Beide termen focussen zich namelijk op hoe de media de publieke opinie schetsen bij specifieke onderwerpen. Op deze manier bepalen de media de publieke agenda (Gavin, 2014).

Volgens hoogleraar David H. Weaver hebben beide begrippen drie overeenkomsten (Weaver, 2007, p. 145). Zo zijn beide termen meer bezig met hoe kwesties of andere objecten worden afgeschilderd in de media dan welke onderwerpen er meer of minder prominent worden vermeld. Als tweede richten *second level* agendasetting en framing zich op de meeste opvallende of prominente aspecten van thema's of beschrijvingen van de objecten die van belang zijn. Tot slot houden beide begrippen zich bezig met manieren van denken in plaats van objecten waarover men denkt.

2.4.3 Theoretische verklaring

In het vervolg van dit onderzoek wordt, als het gaat om agendasetting, gewerkt met de definitie van McCombs en Shaw: De media bepalen de publieke agenda door burgers te vertellen waar ze over moeten denken. Op basis van het literatuuronderzoek komt ook bij agendasetting naar voren dat alle vormen een link kunnen hebben met sportjournalistiek. In tegenstelling tot framing, zijn de vormen van agendasetting wat algemener en niet specifiek voor een bepaald onderwerp in de journalistiek.

Dat betekent niet dat ook alle vormen relevant zijn voor dit onderzoek. Van de drie types en drie levels van agendasetting, die zijn benoemd in het hoofdstuk 2.4.1, zijn de *media agendasetting* en de *third level* van agendasetting niet van toepassing op dit onderzoek. Dat komt omdat er in dit onderzoek niet wordt gekeken naar de directe invloed van de berichtgeving op burgers zelf.

De *public agendasetting*, *policy agendasetting* en de *first* en *second level* van agendasetting zijn wel relevant voor de sportjournalistiek. De *public agendasetting* focust zich namelijk op de agenda van burgers en dat kan zeker van toepassing zijn binnen de sportjournalistiek als het gaat om de hoeveelheid berichtgeving over een sportteam. De *policy agendasetting* gaat over hoe media en publieke agenda's (eventueel) de beslissingen van beleidsbepalers beïnvloeden en is daarmee zeer relevant voor dit onderzoek, wanneer er in de geselecteerde berichtgeving voortdurend wordt gekeken naar de beleidsbepalers van de sportploeg.

De *first level* en *second level* van agendasetting beschrijven respectievelijk hoe media gebruikmaken van bijvoorbeeld maatschappelijke problemen om te beïnvloeden waar mensen over denken en hoe media zich richten op de kenmerken van problemen en hoe mensen daarover moeten denken (McCombs & Kim, 2007, p. 300). Beide vormen zijn vrij algemeen toepasbaar en gericht op media zelf, waardoor ze relevant zijn voor dit onderzoek.

Ook agendasetting is een geschikt onderwerp voor dit onderzoek. Dat komt omdat, net als framing, ook agendasetting beschikt over verschillende vormen en zich veelal richt op de vorm van berichtgeving vanuit de media gezien. Agendasetting is daardoor zeer toepasbaar op de geselecteerde berichtgeving en geeft mogelijk meerdere of andere verschillen aan tussen de geselecteerde berichtgeving in de kwalitatieve inhoudsanalyse.

2.5 Conclusie

Op basis van het literatuuronderzoek in hoofdstuk 2, kan de tweede deelvraag van dit onderzoek worden beantwoord. Namelijk: welke vormen van framing en agendasetting zijn, via een theoretische benadering, relevant voor sportjournalistiek?

Framing en agendasetting beschikken beiden over meerdere vormen die op relevante wijze van toepassing zijn op de journalistiek, maar niet alle vormen zijn relevant voor sportjournalistiek.

Van framing zijn het *responsibility frame*, het *conflict frame*, de *issue-specific frames* van toepassing op de sportjournalistiek. Het *responsibility frame* richt zich namelijk op de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken of het oplossen van het probleem en past daarmee in de sportjournalistiek, omdat er vaak schuldigen worden aangewezen als de resultaten slecht zijn. Die reden geldt ook voor de *issue-specific frames*. Het *conflict frame* is relevant wanneer er een bepaald conflict heerst bij een sport, sporter, sportteam of organisatie die betrokken is bij een bepaalde sport of sportteam.

Van agendasetting zijn de *first level*, *second level*, *public* en *policy* agendasetting relevant voor de sportjournalistiek. De *first level* en *second level* van agendasetting slaan op alle onderwerpen binnen de journalistiek, dus ook sportjournalistiek. Dat komt omdat deze vormen van agendasetting op het beïnvloeden van mensen en wat ze belangrijk 'moeten'.

Public agendasetting focust zich op de agenda van burgers en is eveneens relevant voor alle journalistieke onderwerpen. *Policy agendasetting* gaat over hoe media en publieke agenda's (eventueel) de beslissingen van beleidsbepalers beïnvloeden. Daarmee is die vorm relevant voor sportjournalistiek, omdat in de sportjournalistiek ook gekeken wordt naar het uitvoeren van beleid door bijvoorbeeld voetbaltrainers over beleidsbepalers van een sportbond.

De toepassing van de literatuur van dit hoofdstuk wordt toegelicht in het volgende hoofdstuk: de verantwoording van de methodologie. In dat hoofdstuk worden de gebruikte onderzoeksmethoden verantwoord, net als de geselecteerde berichtgeving en kranten.

Hoofdstuk 3 Verantwoording methodologie

3.1 Inleiding

Dit onderzoek legt de nadruk op de vorm van berichtgeving van Zuid-Afrikaanse en Nederlandse media in tijden van slechte, ongebruikelijke resultaten bij een nationaal sportteam. Voor Zuid-Afrika gaat het om de resultaten van het rugbyteam in de zomer en het najaar van 2016 en voor Nederland gaat het om de resultaten van het voetbalteam van de EK-kwalificatie (september 2014 tot oktober 2015), met als nadruk de laatste wedstrijd op 13 oktober 2015 tegen Tsjechië. Die analyse wordt gedaan door middel van enkele onderzoeksmethoden. In dit hoofdstuk gaat het over de toegepaste methoden, de voor- en nadelen ervan en de betrouwbaarheid en geldigheid van de toegepaste methoden.

3.2 Kwalitatieve onderzoeksmethode

Voor dit onderzoek wordt grotendeels gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Dat houdt in dat dit onderzoek is verricht door middel van beschrijven en analyseren met bijna uitsluitend woorden (Swaen, 2013). Een kwalitatief onderzoek richt zich op interpretaties, ervaringen en betekenis en gaat, gericht op de onderzoeksvraag, om hoe- en waaromvragen. “Een kwalitatief onderzoek is interpretatief. Centraal staat het ontdekken, beschrijven, begrijpen van betekenis in een bepaalde context” (Koetsenruijter & van Hout, Kwalitatieve inhoudsanalyse, 2014, p. 22).

Voor deze methode is gekozen, omdat het in dit geval gaat om interpretatie van de geschreven krantenartikelen in combinatie met framing en agendasetting als theoretische journalistieke begrippen, waarmee de artikelen worden getoetst. Het gaat ook om de betekenis van die artikelen die in een bepaalde context worden geplaatst, namelijk de vorm van framing en agendasetting. Deze framing vindt plaats wanneer bijvoorbeeld gekeken wordt naar het mechanisme van framing: koppen en leads (zie bijlage II).

Een deel van de informatie van dit onderzoek komt uit een literatuuronderzoek en een ander deel uit interviews. Voor dit onderzoek zijn interviews (zie bijlage III tot en met VI) bepalend als het gaat om de deelvraag: hoe kan het type berichtgeving worden verklaard?

Een kwantitatief onderzoek zou voor dit onderzoek ook mogelijk zijn, omdat een kwantitatief onderzoek gericht is op het verzamelen en categoriseren van data (Swaen, 2013; Koetsenruijter & van Hout, 2014, pp. 21-22). Dit onderzoek gaat over het beschrijven van de betekenissen van framing en agendasetting, waardoor een kwalitatief onderzoek eenvoudiger toe te passen is.

In dit onderzoek wordt gekeken naar het aantal gepubliceerde artikelen in de geselecteerde kranten, en eveneens het aantal vormen van framing en agendasetting. Daarmee is wel een kwantitatief element van de inhoudsanalyse van toepassing in deze studie (zie bijlage II). Echter dient dit als ondersteuning van de kwalitatieve analyse. De analyse wordt verricht op basis van het beschrijven van soorten frames en agendasetting in de berichtgeving.

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een literatuuronderzoek (zie 3.4), kwalitatieve inhoudsanalyse (3.5) en interviews (3.6) als onderzoeksmethoden. Verder zijn er voor dit onderzoek keuzes gemaakt in het selecteren van media om de berichtgeving te toetsen op framing en agendasetting.

3.3 Geselecteerde media

Er wordt voor dit onderzoek gebruik gemaakt van artikelen die geschreven zijn door de kranten Rapport, Sunday Times uit Zuid-Afrika en De Telegraaf en De Volkskrant uit Nederland. Voor Rapport en Sunday Times is gekozen omdat beide kranten tot de grotere kranten in Zuid-Afrika behoren en tevens alleen op zondag verschijnen (zie 1.5.1 en 1.5.2). Dat is, gezien de rugbywedstrijden die op zaterdag worden gespeeld in de onderzochte periode, een goede combinatie als het gaat om actuele berichtgeving. Verder is voor deze twee kranten gekozen, omdat zij samen een groot publiek vertegenwoordigen. Rapport wordt in het Afrikaans geschreven en Sunday Times in het Engels. Beide kranten behoren tot de grootste in Zuid-Afrika als je puur kijkt naar de spreektaal van kranten. Daarmee bereiken beide kranten een groot publiek in Zuid-Afrika.

Bij de Nederlandse media is gekozen voor de grootste populaire krant (De Telegraaf) en de grootste 'kwaliteitskrant' (De Volkskrant) van Nederland (zie 1.5.4 en 1.5.5). Het bijvoeglijke naamwoord 'grootste' slaat in dit geval op de gemiddelde dagelijkse oplages van beide kranten. Deze twee dagbladen bereiken een groot publiek, maar verschillen enorm in de manier van berichtgeving alleen al vanwege de titel populaire krant en kwaliteitskrant. Ook speelt de oorsprong (De Volkskrant was vroeger bijvoorbeeld een uiterst katholieke krant) mee in de verschillen als het gaat om de doelgroep. Als derde is ook het verschil in sportpublicaties een aantoonbaar verschil tussen beide kranten (Goense, 2009, p. 40) (zie 1.5.6).

3.3.1 Geselecteerde berichtgeving

De geselecteerde berichtgeving van de kranten is verzameld via een online krantenbank. De artikelen van Rapport en Sunday Times zijn gevonden via de online databank van de bibliotheek van de North-West University (NWU) in Potchefstroom, Zuid-Afrika. Daarbij is gezocht op de zoekterm "rugby" in de periode van 16 augustus 2016 tot en met 31 december 2016. Voor deze periode van enkele maanden is gekozen omdat Rapport en Sunday Times alleen op zondag verschijnen.

Op 20 augustus 2016 begon voor Zuid-Afrika namelijk het Rugby Championship. Het seizoen eindigde voor het rugbyteam op 27 november 2016. Zuid-Afrika speelde in die tussentijd tien wedstrijden. Het land verloor zeven duels en won er slechts twee. Om ook enkele analyses van de geselecteerde kranten over het rugbyteam mee te nemen van na het seizoen, is in dit onderzoek ook de maand december van 2016 meegenomen in de berichtgeving.

De berichtgeving van Rapport was vanzelfsprekend in het Afrikaans. Deze artikelen zijn met behulp van Cornia Pretorius, docent aan de NWU in Potchefstroom, vertaald.

De berichten van De Telegraaf en De Volkskrant zijn gevonden via LexisNexis, eenzelfde soort online databank als in Zuid-Afrika, maar in dit geval voor Nederlandse media. Er is gezocht op de termen "Oranje" en "EK" (Europees Kampioenschap). Het gaat qua berichtgeving over de periode van 14 oktober 2015 tot en met 17 oktober 2015. De Telegraaf en De Volkskrant zijn namelijk dagbladen en daarom kan de periode van publicaties veel korter zijn in vergelijking met de Zuid-Afrikaanse zondagskranten. Zeker ook omdat dit onderzoek, kijkend naar Nederland, zich focust op de berichtgeving van vlak na de uitschakeling in de kwalificatiereeks voor het Europees kampioenschap voetbal van 2016. Het Nederlandse voetbalelftal verloor op 13 oktober 2015 de laatste, beslissende kwalificatiewedstrijd van Tsjechië in Amsterdam (2-3).

Na de verzameling van die berichtgeving is voor beide landen een verkennende studie gedaan in welk opzicht de berichtgeving relevant was en bijdroeg aan de analyse. Er was van alle vier de kranten genoeg geschreven materiaal (plus minus tien artikelen per krant) om te gebruiken voor dit onderzoek.

De berichten van Rapport en Sunday Times zijn voornamelijk nieuwsberichten (zie bijlage II) en bevatten verder enkele wedstrijdverslagen en analyses. Rapport schreef ook één column. De berichten van De Telegraaf en De Volkskrant zijn meer divers. Beide kranten schreven juist meer analyses en bevatten bijvoorbeeld meer opiniestukken.

De nadelen zijn de gelimiteerde tijdsframes van de krantenartikelen en het feit dat er maar 2 kranten per land behandeld worden. Des te meer voorbeelden des te beter de analyse. Het analyseren van meer kranten was echter binnen de beschikbare onderzoeksperiode niet haalbaar. Van de gekozen kranten wordt aangenomen dat deze voldoende representatief zijn voor dit onderzoek.

3.4 Literatuuronderzoek

Een literatuuronderzoek houdt in dat er een studie wordt gemaakt op basis van de inhoud van (wetenschappelijk) literatuur over een onderwerp (Grit & Julsing, 2012, p. 70). In deze studie is een literatuuronderzoek noodzakelijk, omdat framing en agendasetting als kernbegrippen van dit onderzoek een uitgebreide toelichting verdienen. Via (internationale) literatuur zijn beide begrippen toegelicht.

Er zijn meerdere vormen van literatuur die van toepassing kunnen zijn in een onderzoek: wetenschappelijke artikelen, tijdschriften, krantenartikelen, databanken, boeken, papers en scripties (Krul, 2014; Grit & Julsing, 2012, p. 70).

In dit onderzoek zijn krantenartikelen, databanken, boeken en wetenschappelijke publicaties van toepassing. Voor sommige delen van dit onderzoek, bijvoorbeeld informatie over sportjournalistiek in Zuid-Afrika, was te weinig relevant, wetenschappelijk materiaal beschikbaar. Daarom zijn ook interviews (zie 3.5) toegepast.

Het literatuuronderzoek is in dit onderzoek op meerdere hoofdstukken van toepassing. In de eerste plaats is literatuuronderzoek toegepast om in de inleiding (sport)journalistiek in het algemeen te beschrijven (zie 1.1). Ook bij de kritiek op sportjournalistiek in Nederland en Zuid-Afrika is, vanwege bijvoorbeeld het begrip chauvinisme, gebruik gemaakt van literatuur (zie 1.3). Tot slot, voor het inleidende deel van dit onderzoek, is het literatuuronderzoek gebruikt om de geselecteerde media te beschrijven en te vergelijken (zie 1.5).

In de tweede plaats zijn voor zowel de twee Zuid-Afrikaanse als de twee Nederlandse kranten, artikelen geselecteerd die bijdragen aan de berichtgeving over aan de ene kant het Zuid-Afrikaanse rugbyteam, en aan de andere kant het Nederlandse voetbalteam. Om de vorm van die geselecteerde berichtgeving te toetsen, wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van de theoretische begrippen framing en agendasetting. Die begrippen zijn in hoofdstuk 2.2.1.1 en 2.2.1.2 op basis van een literatuuronderzoek beschreven.

Zowel framing als agendasetting spelen een fundamentele rol in dit onderzoek, waardoor het noodzakelijk is om beide begrippen volledig uit te leggen. Zeker omdat voor framing en agendasetting geldt dat ze allebei over meerdere vormen (types) beschikken die van toepassing zijn op de inhoudsanalyse. Deze methode geeft een heldere verantwoording als het gaat om de verschillende vormen van framing en agendasetting die worden toegepast op de inhoudsanalyse, het vierde hoofdstuk van dit onderzoek.

Een nadeel van dit literatuuronderzoek is dat er een grote hoeveelheid documenten beschikbaar zijn over definities en vormen van in dit geval framing en agendasetting, waardoor er een keuze gemaakt moet worden welk materiaal wel en niet wordt gebruikt. Om toch een helder, algemeen beeld te geven van beide begrippen, is er in dit onderzoek voor gekozen om literatuur te gebruiken met een overkoepelende beschrijving van framing en agendasetting. In het geval van framing is dat literatuur van Entman, Brüggemann en De Vreese. Bij agendasetting van McCombs en Shaw.

3.5 Kwalitatieve inhoudsanalyse

In het vierde hoofdstuk staat de inhoudsanalyse centraal, waarbij berichtgeving van de geselecteerde media naast de verschillende vormen van framing en agendasetting wordt gelegd. In hoeverre worden die verschillende vormen toegepast? De methode voor dat hoofdstuk is een kwalitatieve inhoudsanalyse.

Een kwalitatieve inhoudsanalyse is volgens het boek *'Methoden voor journalism studies'* een gestructureerde manier om naar de inhoud van teksten te kijken (Koetsenruijter & van Hout, Kwalitatieve inhoudsanalyse, 2014, p. 166). In dit geval dus de berichtgeving van Rapport, Sunday Times, De Telegraaf en De Volkskrant. Bij een kwalitatieve inhoudsanalyse ligt, volgens de schrijvers, de nadruk meestal op impliciete betekenissen, met oog voor de context en de rol van auteur en ontvanger, waar de data van invloed zijn op de gekozen invalshoek en waarbij de analyse geschiedt in het cyclisch proces.

Deze methode is daarmee een geschikte manier om de geselecteerde berichtgeving te analyseren. De (eventuele) vormen van framing en agendasetting zorgen voor impliciete betekenissen. De data betreft in dit geval de slechte resultaten van de nationale sportteams in Zuid-Afrika en Nederland.

De Afrikaanstalige berichtgeving van Rapport is weliswaar vertaald, maar een nadeel zou kunnen zijn dat de berichtgeving in het Afrikaans tot een andere interpretatie leidt in vergelijking met het Engels of het Nederlands.

3.5.1 Vooraf opgestelde frames

Op basis van een verkennende studie naar de berichtgeving van de vier kranten waarbij de in dit onderzoek gebruikte artikelen bestudeerd werden, zijn vooraf drie verschillende frames geïdentificeerd waarmee de artikelen worden onderzocht. Het gaat hierbij om het *losers frame*, het *beleid frame* en het *bondscoach frame*. De frames worden beschreven aan de hand van voorbeelden uit de berichtgeving van de geselecteerde kranten.

Voor deze frames is gekozen omdat na het analyseren van de berichtgeving naar voren kwam dat de berichtgeving bij alle kranten veelal bestond uit het wegzetten van het sportteam als verliezers en kritiek op het beleid en de bondscoach. Deze drie frames worden beschreven en vervolgens

toegepast aan de hand van voorbeelden van de theoretische frames van het tweede hoofdstuk van dit onderzoek: *generic frames* (zie 2.2.1.1) en *issue-specific frames* (zie 2.2.1.2).

3.5.2 Vooraf opgestelde mechanismen van framing

Volgens Tankard jr. (zie 2.3) zijn er elf mechanismen van framing te identificeren in een krantenartikel of ander soort gecommuniceerde tekst. Het gaat in dit onderzoek om de frames en vormen van agendasetting die zichtbaar zijn in de (kranten)koppen en leads van een artikel. Dit geldt voor zowel Rapport en Sunday Times als voor De Telegraaf en De Volkskrant. De gebruikte citaten uit de artikelen zijn dan ook allemaal afkomstig van de titel, subtitel of lead van een artikel.

Voor deze twee mechanismen van framing is gekozen, omdat ze behoren tot die delen van een artikel die de lezer als eerste leest en daarmee de belangrijkste stukken tekst zijn. Ten tweede is het voor dit onderzoek te bewerkelijk om de geselecteerde artikelen volgens alle elf mechanismen van framing te onderzoeken.

Een nadeel van het onderzoek over alleen de (kranten)koppen en leads, is dat het gebruik van framing of agendasetting mogelijk kan afwijken van het gebruik van framing en agendasetting bij de andere negen mechanismen van framing. Dit betekent dat er in de toekomst een studie met dezelfde bronnen verricht kan worden maar met een focus op andere mechanismen van Tankard, om te zien of dit van invloed is op de bevindingen.

3.6 Interviews

Ten slotte beschikt dit onderzoek over meerdere interviews, die voor twee hoofdstukken van dit onderzoek van toepassing zijn. De geïnterviewde personen zijn alle vier sportjournalisten van een van de geselecteerde media. Te weten en nog eenmalig voor de volledigheid: Bokkie Gerber (Rapport), Liam del Carme (Sunday Times), Valentijn Driessen (De Telegraaf) en Willem Vissers (De Volkskrant).

Voor deze journalisten is gekozen, omdat zij alle vier een deel van de onderzochte artikelen hebben geschreven en ook omdat zij al meerdere (soms tientallen) jaren werkzaam zijn bij hun huidige krant en daarmee dus over voldoende journalistieke ervaring beschikken.

De interviews waren semigestructureerd, hetgeen betekent dat er een algemeen interviewschema met vooropgestelde vragen is gebruikt, maar dat hier wel van afgeweken kon worden (Dingemanse, 2015). Dat was bij sommige vragen per krant ook het geval. Dat had bijvoorbeeld te maken met de inhoud van de berichtgeving.

Een gestructureerd interview houdt in dat alle open vragen op papier staan en daar niet van afgeweken wordt. Alle geïnterviewde krijgen dus exact dezelfde vragen (Dingemanse, 2015; Grit & Julsing, 2012, p. 71). Deze vorm is niet gebruikt, omdat sommige vragen afweken van het algemene interviewschema en er in sommige gevallen doorgevraagd werd op het antwoord dat was gegeven.

Een ongestructureerd interview, waarbij het niet om directe vragen gaat maar om een lijst met onderwerpen die besproken moeten worden (Dingemanse, 2015; Grit & Julsing, 2012, p. 71), was eveneens niet mogelijk. Dit omdat sommige vragen wel degelijk gestructureerd waren en tot het algemene interviewschema behoorde en daarmee de antwoorden met elkaar vergeleken konden worden.

De interviews met Driessen en Vissers waren in het Nederlands. Met Gerber en Del Carme is in Zuid-Afrika in het Engels gesproken (zie bijlage III tot en met VI). Het gebruik van een andere taal had geen invloed op de opbouw of uitkomsten van de interviews.

Er is voor interviews gekozen omdat er zeer weinig geschikte en recente academische bronnen beschikbaar zijn over de sportjournalistiek in Zuid-Afrika en over de toepassing van sportjournalistiek voor de geselecteerde Zuid-Afrikaanse kranten. Dat laatste geldt ook voor de Nederlandse kranten: ‘Hoe belangrijk is sportjournalistiek voor die desbetreffende kranten?’ was daarom een vraag die aan alle geïnterviewde sportjournalisten is gesteld.

Ook dienden de interviews ervoor om een reactie te krijgen op de stelling dat de sportjournalistiek in Nederland of Zuid-Afrika te chauvinistisch zou zijn. Om de sportjournalistiek van Nederland en Zuid-Afrika naast elkaar te kunnen leggen, was het noodzakelijk om de ontbrekende informatie, over voornamelijk de sportjournalistiek in Zuid-Afrika, via semigestructureerde interviews te verkrijgen.

Hierdoor bieden de interviews informatie die kan worden meegenomen in het literatuuronderzoek, aangezien wetenschappelijke informatie ontbrak.

Verder worden interviews in dit onderzoek toegepast als verantwoording op de geanalyseerde berichtgeving. Zoals eerder aangegeven, gaat het volgende hoofdstuk over de berichtgeving van de geselecteerde media en de (eventuele) toepassing van framing en agendasetting.

Maar waarom is er (eventueel) sprake van framing en agendasetting bij de berichtgeving? Hoe kan dat worden verklaard? Om die vragen te beantwoorden zijn voor dit onderzoek sportjournalisten (hoofddrolspelers als het gaat om de geschreven artikelen) van alle geselecteerde kranten geïnterviewd.

Een voordeel van deze methode is dat de sportjournalisten (die zelf ook enkele berichten schreven die zijn meegenomen in de analyse) de kwalitatieve inhoudsanalyse kunnen verklaren. Een nadeel zou kunnen zijn dat de sportjournalisten niet altijd beseffen in welke mate ze zich ‘schuldig maken’ aan het gebruik van framing en agendasetting. Dat kan namelijk ook onbewust gebeuren. Er zal ook sprake zijn van een zekere bias naar hun eigen werk, en mogelijk een kritischer blik naar het werk van ‘een concurrent’.

3.7 Validiteit en betrouwbaarheid

Validiteit en betrouwbaarheid in een onderzoek worden bepaald door de toegepaste onderzoeksmethoden. Validiteit is de mate waarin een meetinstrument meet wat gemeten moet worden (Drenth & Sijsma, 2006, p. 329). “Betrouwbaarheid heeft betrekking op de vraag in hoeverre herhaalde onderzoeken hetzelfde resultaat opleveren” (Koetsenruijter & van Hout, Kwalitatieve inhoudsanalyse, 2014, p. 94).

Om dit onderzoek zo betrouwbaar mogelijk te maken, zijn meerdere onderzoeksmethoden toegepast op dezelfde onderwerpen. Hierdoor ontstaat een betrouwbaarder beeld van de resultaten, omdat verschillende methoden tot dezelfde conclusie hebben geleid. Elke methode heeft een of meerdere nadelen die opgevangen kunnen worden door het onderzoek te ondersteunen met een andere methode die dat nadeel niet heeft.

Ook is voor dit onderzoek van alle kranten een journalist geïnterviewd om over de berichtgeving van de eigen krant te vertellen. Dat is betrouwbaarder dan wanneer journalisten over andere kranten gaan oordelen terwijl ze daar zelf niet werkzaam zijn. Immers, een journalist is waarschijnlijk positiever over diens eigen krant dan over de krant van een concurrent.

Het punt waarin journalisten over andere kranten spreken is wel van toepassing bij de specifieke vraag om verschillen tussen beide kranten te benoemen, maar dat is aan alle journalisten op dezelfde manier gevraagd om deze bias te middelen.

De validiteit van dit onderzoek wordt vergroot door bij het literatuuronderzoek naar meerdere bronnen over hetzelfde onderwerp te kijken. In dit geval over vormen van framing en agendasetting. Hierdoor komt er minder snel een te eenzijdige uitleg van de begrippen.

3.8 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn alle gebruikte onderzoeksmethoden voor dit onderzoek benoemd en uitgelegd. Het gaat in dit onderzoek om voornamelijk een kwalitatieve onderzoeksmethode. In die kwalitatieve onderzoeksmethode wordt gebruikt gemaakt van een literatuuronderzoek voor framing en agendasetting, interviews met journalisten van de vier geselecteerde kranten en een kwalitatieve inhoudsanalyse over de berichtgeving van het Zuid-Afrikaanse rugbyteam of het Nederlandse voetbalelftal. Verder zijn de geselecteerde media en diens berichtgeving toegelicht.

In het volgende hoofdstuk staat de kwalitatieve inhoudsanalyse van de berichtgeving centraal. Ter voorbereiding op dat hoofdstuk zijn in dit hoofdstuk de vooraf opgestelde frames en mechanismen van frames uitgewerkt en aangekaart.

Hoofdstuk 4 Analyse geselecteerde kranten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de derde en vierde deelvraag aan de orde, namelijk: hoe wordt de berichtgeving van de geselecteerde Zuid-Afrikaanse en Nederlandse kranten bij slechte resultaten geframed en op de agenda gezet? En: hoe kan dat type berichtgeving verklaard worden?

Om deze vragen te beantwoorden, wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse zoals beschreven in hoofdstuk drie. Wel wordt er een kwantitatief element toegepast voor dit onderzoek, eveneens beschreven in het derde hoofdstuk (zie 3.2). De bevindingen van de interviews met de sportjournalisten zijn ook in dit hoofdstuk gebruikt als antwoord op de vierde deelvraag.

Op basis van de berichtgeving van alle vier de kranten zijn het *losers frame*, het *beleid frame* en het *bondscoach frame* gedefinieerd. Deze frames worden beschreven met voorbeelden uit de berichtgeving en vervolgens toegepast op de theoretische frames en agendasetting van het tweede hoofdstuk. Zoals in hoofdstuk twee is beschreven zijn van framing het *responsibility frame*, het *conflict frame*, de *issue-specific frames* van toepassing op de sportjournalistiek. Van agendasetting zijn dat de *first level*, *second level*, *public* en *policy* agendasetting.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 3.5.2 wordt voor deze inhoudsanalyse gekeken naar de (kranten)koppen en leads van een artikel. Dat geldt voor alle geselecteerde kranten en berichten. Voorafgaand aan de inhoudsanalyse worden van zowel de Zuid-Afrikaanse als Nederlandse kranten de soorten berichtgeving vastgesteld die voor dit onderzoek zijn meegenomen.

4.2 Inhoudsanalyse

4.2.1 Rapport

De inhoudsanalyse begint met de Zuid-Afrikaanse krant Rapport. De analyse van Rapport telt veertien artikelen uit de periode van 16 augustus 2016 tot en met 27 november 2016. De Afrikaanstalige krant schreef de dag na de laatste wedstrijd van Zuid-Afrika tegen Wales dus het laatste artikel van 2016 over het rugbyteam. De geselecteerde berichtgeving van Rapport kent voornamelijk nieuwsberichten en wedstrijdverslagen (zie bijlage II). Ook is er een column meegenomen in de berichtgeving. Rapport richt zich in de berichtgeving op het beleid van de Zuid-Afrikaanse rugbybond en de positie van bondscoach Allister Coetzee met daarbij ook analyserende onderdelen.

4.2.1.1 Losers frame

Door de focus van Rapport op de slechte resultaten van het Zuid-Afrikaanse rugbyteam, zorgt Rapport voor een *losers frame*. De krant is namelijk kritisch en ook zeer cynisch als het gaat om de prestaties van het rugbyteam en zet ze weg als verliezers. Dat komt terug in enkele koppen en leads, waarbij het opvalt dat Rapport zich richt op de lezers.

Een voorbeeld daarvan is het wedstrijdverslag van 27 november na de verloren wedstrijden tegen Wales. ‘Goeie nuus! Die seisoen is verby’ (Goed nieuws! Het seizoen is voorbij), kopt de krant.

In de lead gaat Rapport verder: “Voor degenen die bleven geloven, veel succes met uw ontgoocheling. De rest van ons (die nog steeds niet geloven) zijn zo moe na dit seizoen dat we niet eens willen zeggen: ‘We hebben het jullie gezegd.’ Wij zijn opgelucht dat het allemaal voorbij is.”

In het artikel ‘*Kakie-klap*’ (Klop gekregen van Engeland) speelt de krant wederom in op de lezers en het publiek. Rapport schrijft: “Sommigen geloofden in een ‘happy ending’ tegen alle verwachtingen in, maar in welk jaar denken de dromers dat wij leven?”

Het artikel ‘*Doodskoot*’ houdt in dat het rugbyteam hard onderuit is gegaan. Afgemaakt, vrijer vertaalt. “Springbokrugby is geknakt en op zijn knieën”, beschrijft de lead. Het artikel vergelijkt de nederlaag tegen Italië met het verlies tegen Japan op het WK in 2015. De pijnlijke ervaring werd volgens Rapport opnieuw gevoeld in deze historische nederlaag.

De toepassing van het *losers frame* is een voorbeeld van de *issue-specific frames*, zoals beschreven staat in hoofdstuk 2.2.1.2. Deze frames definiëren problemen, te diagnosticeren oorzaken, evalueren en bevelen oplossingen aan. Met de nadruk op de slechte resultaten wordt door Rapport in eerste instantie geëvalueerd en vervolgens ook een probleem aan de orde gebracht.

4.2.1.2 *Beleid frame*

Als tweede frame is het *beleid frame* geïdentificeerd. Rapport richt zich namelijk ook op het beleid van de Zuid-Afrikaanse rugbybond en is voornamelijk kritisch en stellig in het veroordelen van de uitvoering.

Gerber doet dat bijvoorbeeld in zijn column. ‘*Net dié kwotas kan Bokrugby nou red*’, betekent dat alleen de quota’s het Zuid-Afrikaanse rugby nog kan redden. Hij vervolgt met een spreekwoord genaamd: “Kalkoene stem nie vir Kersfees nie” (kalkoenen stemmen niet voor kerst), hetgeen door verschillende (oud)rugbytrainers is gebruikt om aan te geven dat er bij de beleidsbepalers een gevoel van machteloosheid heerst om het rugby te veranderen.

Een ander voorbeeld van het *beleid frame* is het gebruik van ‘overseas’ spelers in Zuid-Afrika. ‘Overseas’ zijn spelers die in clubverband niet meer in Zuid-Afrika spelen, maar nog wel uitkomen voor het nationale team. Hierdoor komt het schema van hun clubcompetitie niet altijd overeen met de wedstrijden van Zuid-Afrika, hetgeen tot kritiek leidt omdat dat soort spelers niet altijd fit genoeg is.

Een plan van de rugbybond om het inzetten van ‘overseas’ spelers tegen te gaan, wordt door Rapport in de kop –‘*SA-Rugby plan halfgebak om Bokke in land te hou*’ – direct al beschreven als niet gaar, om ‘*halfgebak*’ letterlijk te vertalen. Dat houdt dus in dat de krant het een matig plan vindt. In de lead beschrijft Rapport het plan en sluit af met “nie werk nie”: het werkt niet.

Ook de toepassing van het *beleid frame* is hier een voorbeeld van de *issue-specific frames*. Rapport evalueert in deze genoemde voorbeelden het beleid en gaat nog een stap verder door het ook te veroordelen. De voorbeelden genoemd bij het *beleid frame* kunnen ook gekoppeld worden aan het *responsibility frame*, waarbij de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken of het oplossen van het probleem wordt toegeschreven aan een instituut, individu of groep. De verantwoordelijkheid om het Zuid-Afrikaanse rugby te redden en om het probleem met ‘overseas’ spelers op te lossen wordt neergelegd bij de beleidsbepalers.

4.2.1.3 Bondscoach frame

Als derde frame is het *bondscoach frame* geïdentificeerd. In een artikel waarin de bondscoach aangeeft dat hij geen spijt heeft van zijn keuzes ('Allister: 'Ek's oor niks spyt') begint Rapport in de lead met aan te geven dat Coetzee maar vier van de tot dan toe negen wedstrijden heeft gewonnen.

Ook in een artikel van Rapport naar aanleiding van de laatste wedstrijd tegen Wales, '*Rugbybaas belowe: 'Ons sál Bokke regruk*' (Zuid-Afrikaanse rugbybaas belooft: we zullen de Springboks herstellen), staat de positie van de bondscoach ter discussie. "Coetzee gaat geen ontslag nemen, maar de beleidsbepalers bij het Zuid-Afrikaanse rugby willen de slechte status van het rugby met radicale stappen doen kantelen", schrijft de krant.

Rapport wekt de suggestie dat ondanks dat Coetzee zegt zelf geen ontslag te gaan nemen, hij onder de radicale maatregelen kan vallen. Hiermee maakt de krant wederom gebruik van de *issue-specific frames* door Coetzee te evalueren.

Ook maakt de krant door Coetzee te evalueren gebruik van het *human interest frame*. Dit frame brengt een menselijk gezicht, een individueel verhaal of een emotionele hoek met de presentatie van een gebeurtenis of een probleem. Door zich op Coetzee te richten, brengt Rapport een individueel verhaal met een probleem (slechte resultaten) als insteek (presentatie).

4.2.1.4 Agendasetting

De artikelen van Rapport (zie bijlage II) bevatten voornamelijk nieuwsberichten. De invalshoeken in die berichten worden door Rapport gezien als nieuws, waardoor al snel de *first level* van agendasetting van toepassing is. Die vorm houdt in dat de media gebruikmaken van bijvoorbeeld maatschappelijke problemen, om invloed uit te oefenen op de onderwerpen waar mensen over denken. Met die nieuwsberichten beïnvloedt Rapport haar lezers over de onderwerpen waar ze over denken. De *first level* agendasetting wordt dan ook vrij vaak toegepast.

Ook de *second level* van agendasetting is meermaals terug te vinden in de berichtgeving. De vorm houdt in dat media zich richten op de kenmerken van problemen hoe mensen daarover moeten denken. *Second level* agendasetting richt zich dus op het 'hoe'. Hoe moeten mensen over een bepaald onderwerp denken?

Een voorbeeld daarvan is zichtbaar in het wedstrijdverslag van Rapport-journalist Louis de Villiers ('*Goeie nuus! Die seisoen is verby*') na de laatste rugbywedstrijd van het jaar 2016 tegen Wales. Met de kop wordt aangegeven dat iedereen blij en opgelucht moet zijn dat het rugbyseizoen voorbij is, hetgeen een grote invloed heeft op hoe lezers over het rugbyteam en het seizoen moeten denken.

Een ander voorbeeld is zichtbaar in het stuk '*SA rugby se plan 'halfgebak' om Bokke in land te hou*'. Rapport is het duidelijk niet eens met het plan om 'overseas' spelers tegen te gaan, waardoor de lezer direct een negatief beeld krijgt over het plan van de rugbybond.

Tot slot is ook de *policy* agendasetting enkele keren van toepassing op de berichtgeving van Rapport. Deze vorm gaat over hoe media en publieke agenda's (eventueel) de beslissingen van beleidsbepalers beïnvloeden. Dat doet Rapport in hetzelfde voorbeeld als hierboven gegeven bij *second level* agendasetting. Met de kritiek op de oplossing van de 'overseas' spelers, zet Rapport dat probleem van de rugbybond op de agenda, omdat de oplossing van de beleidsbepalers volgens de krant niet voldoende is.

Een tweede voorbeeld is de column van Gerber ('*Net dié kwotas kan Bokrugby nou red*'). Gerber geeft aan dat er slechts één resterende oplossing mogelijk is en kan daarmee de beslissingen van beleidsbepalers (voor in de toekomst) beïnvloeden.

4.2.1.5 Samenvatting berichtgeving Rapport

Uit de berichtgeving en de analyse van Rapport komt naar voren dat de krant meerder vormen van framing en agendasetting toepast. Rapport maakt een enkele keer gebruik van het *responsibility frame* door de spelers verantwoordelijk te houden voor de slechte resultaten.

De *issue-specific frames* komen zeer sterk terug in de berichtgeving van de krant. Zo evalueert de krant de resultaten van het rugbyteam en het uitgevoerde beleid. Rapport beschrijft bijvoorbeeld de machteloosheid van de beleidsbepalers om het rugby te veranderen en is zeer kritisch naar een potentiële oplossing van de rugbybond om het probleem van 'overseas' spelers tegen te gaan (eveneens *responsibility frame*).

Ook het benoemen van de matige prestaties van Zuid-Afrika met Coetzee als bondscoach, zorgt direct voor een negatief beeld over Coetzee. Hij wordt direct in een positie gezet om hem als probleem of kwestie te zien. Daardoor maakt Rapport gebruik van het *human interest frame*, omdat Coetzee als individu wordt gekoppeld aan een kwestie.

Agendasetting komt in meerder vormen terug in de berichtgeving. Gezien de vele nieuwsberichten van Rapport maakt de krant gebruik van *first level* agendasetting door met hun artikelen de onderwerpen waar mensen over denken, te beïnvloeden. Hoe mensen vervolgens denken, wordt bepaald door *second level* agendasetting en ook die vorm is terug te vinden in de berichtgeving. Ook de *policy* agendasetting is in enkele gevallen van toepassing op Rapport.

4.2.1.6 Verantwoording Rapport

In de eerste plaats evalueert de krant de geleverde prestaties van het rugbyteam. Daarbij is de krant zeer cynisch, blij dat het seizoen voorbij is en trekt men met de nederlaag tegen Japan op het WK 2015 de vergelijking met eerdere slechte resultaten. Ook oordeelt de krant over genomen beslissingen van de beleidsbepalers en wordt gesproken over de positie van de bondscoach.

Gerber geeft een verklaring voor de kritiek: "Het Zuid-Afrikaanse rugby wordt altijd naast Nieuw-Zeeland gelegd, dat op dit moment de beste van de wereld is. Wij wáren de beste van de wereld, maar plotseling is Nieuw-Zeeland ons gepasseerd en zij hebben nooit echt een slecht jaar gekend" (P.I. Gerber, 2017, bijlage III). Op het moment dat het in Zuid-Afrika niet goed gaat, wordt er dus gelijk gekeken naar hoe het in Nieuw-Zeeland gaat en wat Zuid-Afrika kan leren.

De vergelijking met Nieuw-Zeeland is verklaarbaar, aangezien Gerber een opmerking van Jean Smyth, journalist van het Zuid-Afrikaanse EWN, wanhopig vond. Smyth zei namelijk: "Het rugbyteam en de fans in Zuid-Afrika moeten gewoon accepteren dat zo op het moment niet zo goed zijn" (Mqadi, 2016). Daar wil Gerber dus niet aan: "Zuid-Afrika was goed, en als het minder gaat, wordt er gekeken naar de oorzaken. Journalisten die zeggen dat we niet goed zijn... We zouden wel goed genoeg moeten zijn als we de dingen goed zouden doen" (P.I. Gerber, 2017, bijlage III).

Het cynisme van Rapport in sommige berichten zit in de stijl van de krant. “Wij schrijven agressief, maar het is wel open. Ik ben van mening dat die eerlijkheid noodzakelijk is”, aldus Gerber, die Rapport ook als een soort waakhond ziet. “Je schrijft niet alleen voor de lezers, maar ook voor de rugbybond. Zodat zij erover kunnen nadenken.”

Gerber is in zijn column stevig als het gaat om het beleid, maar daarbuiten valt het qua berichtgeving van Rapport enigszins mee. Dat vindt Gerber logisch: “Ik heb als columnist ook de vrijheid om te schrijven wat ik wil. Als journalist is dat moeilijk, aangezien je volgende week weer iemand van de bond moet interviewen en als je te kritisch op ze bent, willen ze misschien niet met je praten.”

Gerber denkt zeker dat Rapport invloed heeft op de lezers als het gaat om het beïnvloeden van waar ze over moeten denken en hoe ze daarover moeten denken, zoals McCombs en Shaw in hun theorie over agendasetting ook aangeven (zie 2.4). “Ik zie mijzelf ook als een stem om te proberen om de chaos bij het rugby te stoppen. Er moet ergens iets zijn waardoor je kan beïnvloeden dat er dingen veranderen. Dat hoop ik te stimuleren met bijvoorbeeld die columns.”

Door die invloed is Rapport volgens Gerber ook zeker in staat om de agenda te bepalen, zoals in sommige artikelen ook is gebeurd. Gerber kijkt daar niet van op. “De lezers willen graag weten wat de journalist die het rugby volgt, schrijft over bijvoorbeeld een kwestie of over spelers.”

“Rapport heeft een zeer invloedrijk publiek en je kan het publiek ook beïnvloeden, omdat je op zondag hun metgezel wordt in de discussie”, zegt Gerber. “Ik denk dat het publiek er naar uitkijkt om te zien wat Rapport over iets te zeggen heeft. Ik vertel mijn redactie altijd: als je denkt aan een verhaal, denk dan aan waar je over wil praten. Wat wil je de lezers vertellen, waar zij op zondag over praten.”

4.2.2 Sunday Times

Als tweede krant wordt Sunday Times behandeld in deze analyse. Van de Sunday Times zijn zeven artikelen gevonden die op een relevante wijze bijdragen aan de berichtgeving van de krant over het Zuid-Afrikaanse rugbyteam. Het eerste artikel is van 16 oktober 2016 en de laatste dateert van 11 december 2016. Ook de berichtgeving van Sunday Times betreft voor een belangrijk deel nieuwsberichten.

In de geselecteerde publicaties bevinden zich geen columns en ook geen echte wedstrijdverslagen. Wel schreef de krant een analyserend stuk als voorbeschouwing op de Europese tour in november 2016 van het Zuid-Afrikaanse rugbyteam. Aan het eind van november 2016 schreef Sunday Times ook een analyse over het verlopen rugbyseizoen. Sunday Times richt zich, net als Rapport, veel op het beleid van de Zuid-Afrikaanse rugbybond en de bondscoach van het nationale rugbyteam (Coetzee).

4.2.2.1 Losers frame

Het *losers frame*, zoals ook toegelicht in hoofdstuk 4.2.1.1, geeft aan dat er door de geselecteerde media in de berichtgeving wordt gefocust op de slechte resultaten. Die focus is ook van toepassing bij de Engelstalige Sunday Times. Het team wordt neergezet als een stel verliezers, omdat de resultaten een stuk slechter zijn dan voorheen het geval was.

Op 16 oktober, vlak na een slecht verlopen Rugby Championship (het land verloor vier van de zes duels), komt de krant al met een zeer kritische analyse in het stuk genaamd '*Staring into the Abyss*'. De krant schrijft in de lead: "Om te zeggen dat de *Springboks* zijn afschreven, is zacht uitgedrukt. Ze worden gekauwd, uitgespuugd en geheel vertrapt alsof het gebruikte kauwgom is."

De toepassing van het *losers frame* is ook bij Sunday Times een voorbeeld van de *issue-specific frames*. In het voorbeeld hierboven maakt de krant gebruik van evaluatie als het gaat om de resultaten van het rugbyteam. Het team wordt negatief neergezet.

4.2.2.2 *Beleid frame*

Naar aanleiding van de slechte resultaten, valt op dat de krant veel over problemen (oorzaken) en eventuele veranderingen of oplossingen bericht. Die problemen, eventuele veranderingen en oplossingen worden vaak toegeschreven naar de beleidsbepalers en de bondscoach van het rugbyteam.

In het artikel '*Boks: Time for home truths*', wat betekent dat het rugbyteam meer spelers moet bevatten die ook in eigen land spelen, geeft de krant begin december 2016 kritiek op het gebruik van spelers die dus buiten interlandwedstrijden met Zuid-Afrika niet in Zuid-Afrika actief zijn. Het gebruik van dat soort spelers moet eerder een uitzondering zijn dan een regel. "Te verstoringend en te duur", zo analyseert de krant. "Als gevolg van een chaotische tour in het Verenigd Koninkrijk en Italië (één gelijkspel, drie nederlagen) zijn dat factoren waar de Zuid-Afrikaanse rugbybond naar moet kijken en of er niet een limiet moet komen op het gebruik van 'overseas' spelers voor volgend seizoen."

Eind oktober verschijnt in de krant een artikel genaamd: '*Focus on young guns for next World Cup*'. Het artikel geeft aan dat er, door de rugbybond, in de toekomst meer naar de jonge spelers gekeken gaat worden, om die klaar te stomen voor bijvoorbeeld het volgende wereldkampioenschap rugby in 2019. Daar is op zich niet direct iets bijzonders aan, wel dat de krant in de lead begint over de 'overseas' spelers. Die maken ook in de nabije toekomst nog deel uit van de selectie, het land moet echter wel minder afhankelijk worden van die groep spelers. Daarna gaat de krant pas in op de jonge spelers die dat gat moeten opvullen.

Ook in deze voorbeelden is er overduidelijk sprake van de *issue-specific frames*. In de eerste plaats bij het artikel over de 'overseas' spelers, omdat de krant een probleem aan de orde brengt en met het zetten van een limiet op dat soort spelers, meedenkt aan een oplossing voor het beleid van de rugbybond. In het artikel dat naar jonge spelers kijkt, gaat de krant eerst in op de kwestie van wederom de 'overseas' spelers. Daarmee past de krant weer de *issue-specific frames* (evaluatie, veranderingen en oplossingen) toe op het beleid.

Het artikel met het probleem van de 'overseas' spelers bevat ook het *responsibility frame*. Het oplossen van dat probleem wordt toegeschreven aan de nationale rugbybond. Die zijn daar verantwoordelijk voor.

4.2.2.3 *Bondscoach frame*

Sunday Times wijdt ook meerdere artikelen aan de bondscoach van het rugbyteam, Coetzee. Al deze stukken dateren van na de laatste wedstrijd van Zuid-Afrika op 26 november 2016 tegen Wales (13-27 verlies). De positie van de bondscoach komt ter discussie te staan als de resultaten zwaar tegenvallen. Coetzee is, als trainer en medeverantwoordelijke, een van de onderwerpen binnen het Zuid-Afrikaanse rugby, waar verandering in kan komen zodat het in de toekomst beter gaat.

Op 27 november 2016 verschijnt er in de Sunday Times namelijk een artikel met als kop: *'Oh dear! What can the matter be?'* (Oh jee! Wat kan het probleem zijn?). De krant vervolgt: "Hoofdtrainer Allister Coetzee krijgt de meeste kritiek over zich heen. We nemen een kijkje naar zijn tekortkomingen, waarom het moet veranderen en wie hem kan vervangen."

Op 11 december 2016 verschijnt een stuk: *'Coetzee may stay by default'* (Coetzee mag blijven bij gebrek aan opties). Sunday Times richt zich op een mogelijk ontslag van Coetzee, maar dat is moeilijk omdat het de rugbybond aanzienlijk veel geld gaat kosten. Sunday Times benadrukt in de lead: "Er kan stilzwijgende erkenning zijn dat ze beter kunnen, maar op dit moment moet SA Rugby Coetzee misschien wel behouden als coach van het rugbyteam."

In beide gevallen wordt Coetzee weggezet als een issue. In eerste instantie door letterlijk aan te geven dat er wordt gekeken naar zijn tekortkomingen en wie hem kan vervangen. Daarmee geeft Sunday Times aan dat Coetzee niet geschikt is. In tweede instantie schrijft Sunday Times dat SA Rugby wellicht een betere trainer kan krijgen, maar Coetzee toch moet behouden. Sunday Times legt de nadruk op het ongeschikt zijn van Coetzee als bondscoach.

Dat zijn duidelijke voorbeelden van de *issue-specific frames* (evaluatie, problemen definiëren en oplossingen aanbevelen).

Het eerste voorbeeld, *'Oh dear! What can the matter be?'*, bevat een *responsibility frame*. Volgens Sunday Times zijn de behaalde resultaten slecht. Hiervoor wordt ook de trainer verantwoordelijk gehouden. Vanwege die verantwoordelijkheid wordt gekeken of de trainer nog wel geschikt is en wat de alternatieven zijn.

Naast de *issue-specific frames* en het *responsibility frame* maakt Sunday Times in dat artikel ook gebruik van het *human interest frame*. De krant maakt een individueel verhaal over Coetzee met een probleem (slechte resultaten) als insteek (presentatie). De insteek is in de lead, "We nemen een kijkje naar zijn tekortkomingen, waarom het moet veranderen en wie hem kan vervangen", al duidelijk zichtbaar.

4.2.2.4 Agendasetting

Bij de koppeling van de berichtgeving aan de vormen van agendasetting, valt op dat ook Sunday Times vaak agendasetting toepast in de geanalyseerde berichtgeving.

In de eerste plaats schrijft ook Sunday Times veel nieuwsberichten. Die berichten worden door Sunday Times geschreven als zijnde nieuws. Dat komt uiteindelijk bij de lezers terecht en die worden dus beïnvloed over waar (wat voor onderwerpen) ze over denken. Ook met de overige berichtgeving van Sunday Times (zie bijlage II), krijgt de lezer een onderwerpskeuze voorgeschoteld waarmee hij of zij wordt beïnvloed over waar diegene over denkt.

Met de geschreven analyses is ook direct de *second level* van agendasetting van toepassing. Door in het artikel *'Staring into the Abyss'* te beschrijven dat het rugbyteam wordt vertrappt, schets de krant een zeer negatief beeld over het team en wordt de lezer beïnvloedt over hoe diegene moet denken over het team. Dat gebeurt ook bij de analyse over de bondscoach en of hij wel geschikt is (*'Oh dear! What can the matter be?'*). Door te schrijven dat de krant naar potentiële vervangers kijkt, wordt een negatief beeld geschetst over hoe de lezer moet denken over de bondscoach.

De *policy* agendasetting komt terug in het stuk over de ‘overseas’ spelers. Zoals eerder beschreven richt Sunday Times zich op het beleid en stelt met een limiet op dat soort spelers een oplossing voor, die op de agenda terecht komt. Dit heeft invloed op de beleidsbepalers, die meer onder druk komen te staan.

4.2.2.5 Samenvatting berichtgeving Sunday Times

Uit de berichtgeving en de analyse van Sunday Times komt naar voren dat de krant meerder vormen van framing en agendasetting toepast. Sunday Times maakt een paar keer gebruik van het *responsibility frame* door de bondscoach verantwoordelijk te houden voor de slechte resultaten en door het oplossen van het probleem met ‘overseas’ spelers toe te schrijven aan de nationale rugbybond.

De *issue-specific frames* komen meermaals terug in de berichtgeving. Sunday Times evalueert bijvoorbeeld de slechte resultaten van het rugbyteam, definieert ‘overseas’ spelers als probleem en komt zelf met een oplossing (limiet stellen) en maakt van de bondscoach een kwestie en beschrijft zelfs potentiële vervangers (oplossingen). In dat laatste geval is er ook sprake van het *human interest frame*, omdat Coetzee als individu wordt gekoppeld aan een kwestie.

De Sunday Times maakt eveneens gebruik van meerdere vormen van agendasetting. De krant bepaalt met de nieuwstukken waar mensen over denken en beïnvloedt met enkele analyses ook hoe mensen moeten denken over bijvoorbeeld het rugbyteam, de bondscoach en de ‘overseas’ spelers. In dat laatste geval is ook sprake van *policy* agendasetting, aangezien de krant met het aandragen van oplossing de beleidsbepalers onder druk zet.

4.2.2.6 Verantwoording Sunday Times

Sunday Times zet het rugbyteam neer als verliezers, is kritisch richting het beleid en de bondscoach. Daarbij worden verschillende vormen van framing en agendasetting toegepast.

Del Carme geeft aan dat de kritische berichtgeving, over bijvoorbeeld de bondscoach, wordt verklaard door de slechte resultaten. “De Springboks speelden de eerste wedstrijd van het seizoen in Kaapstad tegen Ierland. Ze hebben die wedstrijd verloren. Vanaf dat moment stond de bondscoach in een kwaad daglicht. Ik begrijp waar de coach vandaan komt, de moeilijkheid met Zuid-Afrikaanse geschiedenis en bagage die mensen hebben. Dus ik heb een decreet van empathie en sympathie met hem. Dat heb ik altijd in mijn achterhoofd. Op een gegeven moment kan je echter niet weglopen van de werkelijke resultaten, omdat sport veelal daarop gericht is” (Del Carme, 2017).

Verder noemt Del Carme dat enkele andere gebeurtenissen invloed hebben op de uiteindelijke berichtgeving. Zo geeft hij aan dat de coach niet de goede spelers selecteerde en dat de rugbybond pas in een laat stadium een nieuwe bondscoach presenteerde, waardoor de coach relatief weinig tijd had om zich voor te breiden. Hoewel deze gebeurtenissen niet direct voorkomen in de berichtgeving, blijkt uit de uitleg van Del Carme wel dat ze indirect van invloed zijn op de uiteindelijke berichtgeving.

Del Carme verklaart ook de veelal analyserende berichten over de bondscoach. “Na dat soort resultaten, gaan mensen zich afvragen of we geen andere bondscoach moeten hebben. Aan het einde van het jaar ga je het afgelopen seizoen ook beoordelen en kijk je ook vooruit naar de mogelijkheden voor volgend seizoen. Wat kunnen we doen om te verbeteren? Bij een andere coach zou hetzelfde argument zijn gebruikt dat is gebaseerd op de resultaten. Want die waren slecht.”

Over agendasetting zegt Del Carme dat Sunday Times de agenda kan beïnvloeden. “Dat ligt wel aan het gewicht van het verhaal. Agendasetting is wel een punt van discussie als we met onze redactie vergaderen, want zij willen dat wij journalisten dat (de agenda bepalen) bereiken. De krant is zich, wat agendasetting betreft, wel degelijk bewust van de toepassing. Als het een goed discussiepunt is voor de zondag, dan is dat waar ik over schrijf.”

4.2.3 Vergelijking Rapport en Sunday Times

Rapport en Sunday Times kennen zowel overeenkomsten als verschillen als het gaat om de berichtgeving van het Zuid-Afrikaanse rugbyteam. In de eerste plaats zijn er van Rapport veertien artikelen gevonden die relevant waren voor dit onderzoek. Bij Sunday Times zeven. Dat bevestigt het beeld (zie 1.5.3) dat er een duidelijk verschil is in sportberichtgeving tussen beide kranten.

Dat verschil ligt in de importantie van rugby in dit geval. Rapport wordt geschreven in het Afrikaans en is daardoor meer verbonden met rugby. De krant zou er volgens Gerber anders uit zien als het werd geschreven in het Engels. “Dat denk ik wel. De Afrikaanse markt is anders. Sport werd vroeger op veel manieren geleid door de Afrikaanssprekende mensen in dit land. De focus ligt bij ons meer op rugby en cricket” (P.I. Gerber, 2017, bijlage III). Bij Sunday Times krijgt bijvoorbeeld voetbal de meeste aandacht. Hierdoor is duidelijk in verschil in de agenda te zien.

Door het verschil in taal, is het ook volgens Del Carme logisch dat er een verschil is in nadruk op welke sport belangrijk is. “Als je bijvoorbeeld de trainer of iemand van de rugbybond belt, is het makkelijker om ze te spreken wanneer jijzelf Afrikaans spreekt. Ik veronderstel dat het gewoon de comfortzone is. Mensen zijn meer comfortabel om bepaalde informatie door te geven aan mensen die dezelfde taal spreken” (P.I. Del Carme, 2017, bijlage IV).

Het verschil in taal en cultuur heeft daarmee invloed op de importantie van in dit geval rugby en daarmee ook de berichtgeving. Die invloed kan dan ook een rol spelen bij het gebruik van frames. Hiermee wordt de theorie van Brüggemann over frames bevestigd. Brüggemann noemt frames namelijk patronen van interpretatie die zijn geworteld in een cultuur en worden verwoord door het individu (zie 2.2).

Op het gebied van framing en agendasetting verschillen beide kranten niet zozeer van welke vormen er worden toegepast. De *issue-specific frames* zijn in beide kranten nadrukkelijk aanwezig en er wordt ook enkele malen gebruik gemaakt van het *responsibility frame*. Het *human interest frame* komt in beide kranten terug als er geëvalueerd wordt op de prestaties onder bondscoach Coetzee.

Op het gebied van agendasetting is in beide kranten *first level* veel van toepassingen vanwege de vele nieuwsberichten. *Second level* agendasetting en ook *policy* agendasetting worden toegepast, omdat beide kranten meermaals beïnvloeden hoe mensen moeten denken en met kritische stukken invloed uitoefenen op het uitgevoerde beleid.

Het verschil zit voornamelijk op de manier waarop de verschillende vormen van framing en agendasetting worden toegepast. Rapport beschikt over enkele stevige en directe koppen die een gerichte invloed hebben op de beeldvorming van de lezers (*‘Goeie nuus! Die seisoen is verby’* en *‘SA rugby se plan ‘halfgebak’ om Bokke in land te hou’*). Terwijl Sunday Times over vrij algemene koppen beschikt die minder de beeldvorming beïnvloeden (*‘Pandora’s Boks’* en *‘Boks: Time for home truths’*).

De vormen van framing en agendasetting zijn bij Sunday Times voornamelijk zichtbaar in de lead, terwijl Rapport deze zowel in de lead als ook in de kop toepast. Dat zou verklaard kunnen worden doordat Rapport meer wordt gezien als een populaire krant dan Sunday Times en daardoor wat steviger is in de toon van de kop (meer sensationeel).

4.2.4 De Telegraaf

Als derde krant wordt in deze analyse De Telegraaf behandeld. Van De Telegraaf zijn tien artikelen geselecteerd uit de periode van 14 oktober 2015 tot en met 17 oktober 2015 die over het Nederlandse voetbalelftal gaan. Bij De Telegraaf stonden direct vijf artikelen daags na de nederlaag van Nederland tegen Tsjechië in de krant. De Telegraaf schreef een analyse over de wedstrijd en de vergelijking met andere uitschakelingen, maar kwam voornamelijk met kritische, analyserende stukken (ook columns) over het beleid van de Nederlandse voetbalbond en de prestaties van bondscoach Blind. Tussen de artikelen bevond zich ook een stelling van de dag, waarmee de mening van lezers werd gespeeld.

4.2.4.1 Losers frame

Daags na de verloren wedstrijd van Nederland tegen Tsjechië (2-3) op dinsdag 13 oktober 2015 gaat de berichtgeving over de uitschakeling in de kwalificatiereeks voor het EK. Daarbij bestempelt De Telegraaf het Nederlands elftal meerdere malen als een stel verliezers. *‘Oranje kent meer beschamende uitschakelingen’*, luidt de kop van een artikel (zie bijlage II). “Oranje liep toernooien vaker op gênante wijze mis. Om nog maar te zwijgen over de lange lijst van beschamende uitschakelingen via de achterdeur”, vervolgt de krant in de lead.

De Telegraaf doet er een schepje bovenop met het artikel: *‘Afgang Oranje compleet; Ongekende wanprestatie in historie Nederlands voetbal’*. De krant maakt het Nederlandse voetbal in de lead met de grond gelijk: “Een eliminatie in stijl. Een weerspiegeling van het Nederlandse voetbal anno 2015. Van voetballers die wedstrijden niet naar hun hand kunnen zetten en grossieren in breedtepasses en terugspeelballen.”

Deze toepassingen van het *losers frame* zijn voorbeelden van de *issue-specific frames*. De Telegraaf evalueert de behaalde resultaten van het Nederlandse voetbalelftal (onder meer vergelijken met het verleden) en zet, door zeer negatief te zijn, het team weg als het probleem.

De verantwoordelijkheid ligt bij de spelersgroep en met deze stevige taal legt De Telegraaf daar ook de nadruk op. Er is hier sprake van het *responsibility frame*. In de eerste plaats bij de spelers die verantwoordelijk waren voor de 2-3 nederlaag tegen Tsjechië, die De Telegraaf stevig bekritiseert door het te beschrijven als “gênant”, “afgang compleet” en “ongekende wanprestatie”.

4.2.4.2 Beleid frame

In de dagen die volgen na de nederlaag op 13 oktober 2015, is te zien dat De Telegraaf de berichtgeving van het Nederlands elftal verlegt naar de diepere oorzaak van de slechte prestaties. Van 15 oktober 2015 tot 17 oktober 2015 schrijft het dagblad vijf artikelen over *Oranje*. Eén artikel betreft een interview met oud-voetballer Ruud Gullit. De andere vier stukken zijn allemaal gericht aan de beleidsbepalers.

Journalist Driessen spreekt in de lead van het interview met Gullit over “de aftakeling van het Nederlands voetbal”. Dit vanwege “de ontwikkelingen bij de topclubs, over het Nederlands elftal, over de spelsystemen, het totale gebrek aan aanpassingsvermogen en de verkeerde vertaling van de Hollandse School”.

De kop ‘*Druk op KNVB neemt toe; Technisch Platform geeft al jaar lang aan dat ‘Zeist’ een technisch directeur moet aanstellen*’ spreekt in die zin voor zich. De KNVB moet veranderingen doorvoeren in het beleid. “De eredivisieclubs rekenen erop dat de sectie betaald voetbal bij de KNVB de sterke wens van de profclubs en het CBV (vereniging coaches betaald voetbal), om een technisch directeur met een grote voetbalachtergrond in Zeist aan te stellen, niet naast zich neerlegt”, gaat de krant in de lead verder.

De genoemde voorbeelden zorgen wederom voor de toepassing van *issue-specific frames*. Met de roep om een technisch directeur bij de KNVB, definieert De Telegraaf een probleem bij de KNVB. In het interview met Gullit doet Driessen hetzelfde (probleem definiëren), door kritiek te uiten op de ontwikkelingen bij de topclubs, de spelsystemen, het totale gebrek aan aanpassingsvermogen en de verkeerde vertaling van de Hollandse School.

De toenemende druk op de KNVB, zorgt ook voor een *responsibility frame*. De verantwoordelijkheid voor het oplossen van het probleem waar de Eredivisieclubs een oplossing voor willen zien (het aanstellen van een Technisch directeur met een grote voetbalachtergrond) wordt neergelegd bij de KNVB.

Het *human interest frame* komt terug in de column van Driessen (‘*Bert is en blijft Koning Voetbal*’). In dit artikel wordt in de kop al zichtbaar dat het om een individueel verhaal gaat. Met Bert wordt namelijk de toenmalig directeur betaald voetbal Bert van Oostveen bedoeld.

4.2.4.3 Bondscoach frame

De Telegraaf uit veel kritiek op Blind, de bondscoach van het Nederlands elftal. Die kritiek komt echter nauwelijks tot uitdrukking in de koppen of leads, waarin het maar weinig gaat over de bondscoach. In het artikel ‘*Blind wint één finale*’ vraagt de krant zich wel openlijk af hoe logisch het is dat Blind van Van Oostveen de toezegging heeft gekregen om ook na het EK in 2016 de bondscoach te zijn.

In dit artikel is er sprake van de *issue-specific frames* en het *human interest frame*. Blind wordt neergezet als een kwestie doordat er geschreven wordt over het al dan niet aanblijven als bondscoach. Het toespitsten van het probleem (slechte resultaten) op het individu (Blind) zorgt voor het *human interest frame*.

4.2.4.4 Agendasetting

Op het gebied van agendasetting komen zowel de *first level* als de *second level* van agendasetting terug in de berichtgeving van De Telegraaf. Door de uitschakeling van het Nederlands elftal staat de krant de volgende dagen, vol met berichten over die uitschakeling. Het drama van het Nederlandse voetbalelftal kan haast gezien worden als een maatschappelijk probleem in Nederland. Door de vele berichten over dat drama beïnvloedt De Telegraaf sterk waar mensen over denken (*first level* agendasetting).

De manier waarop De Telegraaf dat doet, zorgt al snel voor de *second level* van agendasetting. Met columns, analyses en voornamelijk stevige taal beïnvloedt De Telegraaf heel sterk hoe mensen over de uitschakeling en de problemen rondom het Nederlandse voetbalelftal moeten denken. Met zoals eerder genoemd beschrijvingen als “gênant”, “afgang compleet”, “ongekende wanprestatie” en ook “beschamende uitschakeling” wordt sterk de nadruk gelegd om zeer negatief te denken over het Nederlands elftal.

De Telegraaf zorgt ook enkele keren voor *policy* agendasetting. In de eerste plaats geeft de krant in het stuk ‘*Druk op KNVB neemt toe; Technisch Platform geeft al jaar lang aan dat 'Zeist' een technisch directeur moet aanstellen*’ duidelijk aan dat de druk bij de KNVB toeneemt omdat de voetbalclubs in Nederland een technisch directeur willen zien bij de voetbalbond. Door het zo aan te geven in de media, wordt de druk voor de KNVB nog groter en kunnen beslissingen van beleidsbepalers worden beïnvloed.

Het artikel ‘*Met schone lei beginnen*’ betreft ook een vorm van *policy* agendasetting. Het is de uitslag van de stelling van de dag van De Telegraaf. Het gaat om de mening van de lezers die aan de stelling hebben deelgenomen. De stelling ‘*Roer bij Oranje moet volledig om*’ zorgt in combinatie met de uitschakeling al snel voor veel instemmende reacties.

4.2.4.5 Samenvatting berichtgeving De Telegraaf

Uit de berichtgeving en de analyse van De Telegraaf komt naar voren dat de krant meerdere vormen van framing en agendasetting toepast. Framing is echter niet in alle geselecteerde artikelen zichtbaar in de kop of lead.

In de eerste plaats komen ook bij De Telegraaf meermaals de issue-specific frames terug in de berichtgeving. Zo zet De Telegraaf door middel van evaluatie het voetbalteam zeer negatief weg (ook door te vergelijken met het verleden). Ook definieert de krant enkele problemen bij de KNVB door de roep om een technisch directeur met een stevige voetbalachtergrond aan te kaarten en door zeer kritisch te zijn over onder meer de ontwikkelingen bij de topclubs, de spelsystemen en de verkeerde vertaling van de Hollandse School.

De Telegraaf maakt ook gebruik van het *responsibility frame*. Dat doet de krant in eerste instantie door zich zeer stevig uit te laten richting de resultaten van het voetbalteam en daarmee de verantwoordelijkheid voor de uitschakeling in de eerste plaats aan hen toe te schrijven. Vervolgens gebruikt de krant met het artikel dat de druk bij de KNVB toeneemt, wederom een *responsibility frame*. De verantwoordelijkheid voor het oplossen van het probleem waar de Eredivisieclubs een oplossing voor willen zien (het aanstellen van een Technisch directeur met een grote voetbalachtergrond) wordt toegeschreven aan de KNVB.

Door zich in het artikel ‘*Blind wint één finale*’ te focussen met het probleem (slechte resultaten) op het individu (Blind) zorgt De Telegraaf ook de toepassing van het *human interest frame*. Dat frame komt ook terug in de column van Driessen die puur gericht is op voormalig KNVB-directeur Van Oostveen. Dat zorgt voor een individueel verhaal rondom de slechte resultaten.

Op het gebied van agendasetting komen de *first level* en *second level* bijna altijd terug in de geselecteerde berichtgeving. Door de vele berichtgeving over de uitschakeling (die zeker gezien kan worden als maatschappelijk probleem, getuige ook de vele media-aandacht in korte tijd) beïnvloedt De Telegraaf waar mensen over moeten denken. De *second level* van agendasetting komt terug in de manier waarop de krant de berichtgeving schrijft. Met columns, analyses en voornamelijk stevige taal beïnvloedt De Telegraaf heel sterk hoe mensen over de uitschakeling en de problemen rondom het Nederlandse voetbalelftal moeten denken.

4.2.4.6 Verantwoording De Telegraaf

De Telegraaf schrijft voornamelijk korte, grote koppen die het sensationele beeld van de krant bevestigen. Op basis van de titel en leads kent De Telegraaf voornamelijk de *issue-specific frames*, waarbij de krant vaak problemen definieert en de resultaten of het beleid evalueert.

Volgens Driessen is het niet gek dat De Telegraaf veel over het beleid heeft geschreven. “Wij kijken dan voornamelijk naar de beleidsbepalers en degenen die de beslissingen nemen, om die beslissingen zeg maar tegen het licht te houden. Het was natuurlijk ook, omdat het Nederlands elftal zich normaal gesproken kwalificeert en dit keer niet. Daar zal ook misschien de nodige teleurstelling in doorgeklonken hebben” (P.I. Driessen, 2017, bijlage V).

Met de laatste zin geeft Driessen aan dat het supportersgedrag van journalisten, waar Van Holland (hoofdstuk 1.3) zich aan stoort, wel degelijk een invloed heeft op de sportjournalistiek van De Telegraaf. “Wanneer Oranje verliest heerst er diepe ontgoocheling”, vond Van Holland.

Bij de berichtgeving is De Telegraaf fel in de titel over *Oranje*. Dat komt, naast de sensationele houding van de kranten, volgens Driessen ook door het verleden van het Nederlandse voetbal. “De historie speelt altijd mee. Je hebt een bepaalde naam en die heb je hoog te houden. Het speelt ook mee, omdat Nederland geen slechtere voetballers heeft dan Albanië. Normaal gesproken zijn dat landen die we ver achter ons laten. Vanzelfsprekend speelt dat mee” (P.I. Driessen, 2017, bijlage V).

Driessen neemt voor zichzelf dan ook geen blad voor de mond. “Nederland heeft echt zo slecht gepresteerd. Dat vond ik persoonlijk, en dat geluid laat ik ook in mijn verhaal doorklinken, een schande voor Nederland voetballand.”

Driessen geeft over framing zelf al aan dat De Telegraaf daar gebruik van maakt. “De Telegraaf is wel heel sterk om een bepaald frame neer te zetten als er iets gebeurt. Dan wordt er wel een bepaalde sfeer gecreëerd. Dan merk je wel dat het wordt meegenomen door televisie of ook heel vaak door radiostations. Dan wordt die sfeer meegenomen en naar andere media. Dan zie je wel iets groeien. Daar ben ik mij wel van bewust dat het regelmatig gebeurt en dat daar ook over gesproken wordt.”

4.2.5 De Volkskrant

Als vierde en laatste krant wordt De Volkskrant behandeld in deze analyse. De Volkskrant schreef tien artikelen naar aanleiding van de definitieve uitschakeling van Nederland voor het EK 2016 in de periode van 14 oktober 2015 tot en met 17 oktober 2017. De Volkskrant schreef veel analyserende berichten rondom de uitschakeling van Nederland. Ook komt de krant met enkele invalshoeken met de gevolgen van de uitschakeling, voor bijvoorbeeld het verdere verloop de sportzomer en over de oude spelers in de selectie van *Oranje*. De krant heeft een verzameling van berichten van enkele buitenlandse media gemaakt en laat oud-voetballers en oud-trainers aan het woord over Nederland. Ook bij De Volkskrant is een column meegenomen in de geselecteerde berichtgeving.

4.2.5.1 Losers frame

De berichtgeving van De Volkskrant begint met een verslag van de wedstrijd. *'Oranje zakt kansloos voor laatste herexamen'*, luidt de kop. Door in de lead te schrijven: "In de Arena voltrok zich de definitieve ontmaskering van het Nederlands elftal, als een wrange parodie op topvoetbal, een meelijwekkende sportploeg die niets meer te zoeken heeft op een eindtoernooi." De Volkskrant legt duidelijk de nadruk op de slechte prestaties van het team.

Het frame van verliezers wordt aangewakkerd door een artikel waarin de berichtgeving van de buitenlandse media over het Nederlandse elftal is verzameld. *'Oranje was historisch belachelijk'*, zo luidt het stuk. "Nu Nederland definitief ontbreekt op het EK in Frankrijk volgend jaar, trekt dat niet alleen als een schokgolf door eigen land. Ook de rest van de wereld begrijpt er niets van."

De voorbeelden van het *losers frame* zijn bij De Volkskrant toepassingen van de *issue-specific frames*. De krant evalueert ten eerste de uitschakeling van Nederland en doet dat vervolgens ook nog aan de hand van berichtgeving door buitenlandse media.

4.2.5.2 Beleid frame

Het beleid van de KNVB wordt door De Volkskrant nauwelijks aangehaald in de berichtgeving. In artikelen over de oorzaken van de uitschakeling (*'Van gidsland naar de rafelranden'*) en een peiling (interviews) bij oud-voetballers en coaches (*'Oranje meldt zich weer bij groot toernooi in 2020'*) komt de KNVB wel ter sprake, maar in de koppen en leads is het niet te zien.

4.2.5.3 Bondscoach frame

De Volkskrant wijdt een artikel volledig aan de positie van bondscoach Blind. *'Verdient Blind nog een kans?'* Hiermee heeft de krant niet direct zelf een oordeel klaar liggen. Ook in de lead blijft de krant op de vlakte. "Blind moet weg. Blind mag blijven. Als het aan de bondscoach zelf en aan de KNVB ligt, dient Danny Blind zijn contract tot 2018 uit. Critici roepen om zijn vertrek na het missen van het EK."

In dit artikel zijn de *issue-specific frames* van toepassing. De bondscoach wordt namelijk neergezet als een kwestie en zijn positie wordt geëvalueerd in de krant. Met de toevoeging dat critici om een vertrek roepen, wordt wel een bepaald beeld gecreëerd over de positie van de bondscoach.

Het artikel zorgt ook voor een *human interest frame*. De krant focust zich puur op Blind (individueel verhaal) als gevolg van de slechte resultaten (het probleem).

4.2.5.4 Agendasetting

Op het gebied van agendasetting komen zowel de *first level* als de *second level* van agendasetting terug in de berichtgeving van De Volkskrant, maar er is geen sprake van *policy* agendasetting.

De Volkskrant besteedt uitgebreid aandacht aan de uitschakeling van het Nederlands elftal voor het EK, getuige de vele berichten die geschreven zijn in de dagen na de nederlaag tegen Tsjechië. Daardoor is ook bij De Volkskrant sprake van de *first level* van agendasetting. De krant beïnvloedt na de uitschakeling waar de lezer over moet denken.

Ook de *second level* van agendasetting is van toepassing op de berichtgeving van De Volkskrant. De krant beïnvloedt op meerdere manieren hoe mensen over de uitschakeling van het Nederlandse voetbalelftal moet denken. Dat gebeurt in eerste instantie door negatief te berichten over de behaalde resultaten. Ook het vergelijken met landen die wel naar het EK gaan, speelt een rol.

Verder valt op dat De Volkskrant met enkele andere invalshoeken komt als gevolg van de uitschakeling. Zo bericht de krant over de dertigers in de selectie (*'Dertigers op een tweesprong'*), richt het zich op de Oranjesupporter (*'Oranjesupporter lijdt in stilte en haalt nog een biertje'*) en wordt vooruitgekeken naar alternatieven voor de sportzomer van 2016 (*'Minder intens, niet minder prachtig'*). Deze berichten zijn niet zo negatief en zorgen voor een andere beeldvorming. Daarmee beïnvloedt de krant eveneens waar de lezer over moet denken, maar dan over andere onderwerpen.

De *policy* agendasetting, die wel terugkomt in de berichtgeving bij de andere geselecteerde kranten, is niet van toepassing op de berichtgeving van De Volkskrant. De krant schrijft geen stukken waardoor het beleid of de beleidsbepalers direct beïnvloed kunnen worden. Wel zet de krant de positie van bondscoach Blind op de agenda door af te vragen of hij nog een kans verdiend, maar dat past meer bij *second level* agendasetting dan bij *policy* agendasetting.

4.2.5.5 Samenvatting berichtgeving De Volkskrant

Uit de berichtgeving en de analyse van De Volkskrant komt naar voren dat de krant slechts één vorm van framing toepast en twee vormen van agendasetting. De toepassing van framing is ook nog eens in lang niet alle artikelen het geval. De Volkskrant maakt op het gebied van framing alleen enkele malen gebruik van de *issue-specific frames*. De krant evalueert ten eerste de uitschakeling van Nederland en doet dat vervolgens ook nog aan de hand van buitenlandse media en vergelijkt met kleine voetballanden die wel naar het EK gaan. Ook wordt de bondscoach neergezet als een kwestie en zijn positie wordt geëvalueerd in de krant.

Die evaluatie zorgt ook voor het *human interest frame* waarbij de krant zich met een individueel verhaal focust op de bondscoach en de vraag of hij ondanks alle slechte resultaten (het probleem) nog een kans verdient.

Op het gebied van agendasetting is er alleen sprake van *first level* en *second level* agendasetting. De Volkskrant beïnvloedt na de uitschakeling waar de lezer over moet denken en ook hoe de lezer moeten denken. Dat laatste gebeurt op een andere manier dan bij de andere geanalyseerde kranten. De Volkskrant komt met enkele artikelen vanuit andere invalshoeken die zeker niet zo negatief zijn als de meeste berichtgeving rondom de slechte resultaten.

4.2.5.6 Verantwoording De Volkskrant

De focus van De Volkskrant ligt meer op bijkomende zaken als het gaat om de berichtgeving. Zo schrijft de krant een stuk over de Oranjesupporter (*'Oranjesupporter lijdt in stilte en haalt nog een biertje'*): "Als Josef Sural de 0-2 langs Jeroen Zoet heeft geschoten, treedt een oorverdovende stilte de Amsterdam Arena binnen. Er is geen gekrijs van woede, geen massaal gedragen fluitconcert, en witte zakdoekjes wapperen er al evenmin: kom daar maar eens om als Ajax na ruim een half uur spelen al twee tegentreffers te verwerken heeft gekregen."

Een ander voorbeeld is een artikel over de dertigers (*'Dertigers op een tweesprong'*) binnen de selectie van het Nederlands elftal: Wesley Sneijder, Klaas-Jan Huntelaar en Robin van Persie, die als ervaren en oude spelers ditmaal door de mand zijn gevallen, maar wel kunnen terugkijken op een succesvolle periode bij *Oranje*.

Een derde voorbeeld is een artikel over de sportzomer in Nederland. Het EK valt weg, maar er zijn nog altijd voldoende andere Nederlandse sporters te bewonderen. Daarbij richt de krant zich ook op de economische gevolgen voor Nederland dankzij de uitschakeling voor het EK.

De Volkskrant kent ook enkele publicaties met andere invalshoeken. Minder gericht op bijvoorbeeld de KNVB of Blind, maar meer op andere zaken. “Zo’n EK is gewoon heel erg bepalend voor hoe een zomer eruitziet”, zegt Vissers over die invalshoeken (P.I. Vissers, 2017, bijlage VI).

“Dat verhaal van die dertigers. Ja, goed. Er is een generatie die afscheid neemt. Dat probeer je na zo’n wedstrijd in het kader te zetten. In de zin van: oké, deze jongens hebben nu van Tsjechië verloren, maar ze hebben de afgelopen tien jaar wel in een WK-finale gestaan en ze zijn derde geworden. Nu zijn ze een beetje aan het einde van hun Latijn. Dan vind ik het juist goed dat we dat vanuit verschillende invalshoeken bekijken.”

Vissers denkt dat lezers van De Volkskrant, als het al voorkomt, voornamelijk onbewust worden beïnvloed. “De mensen beïnvloeden kan wel als je een column schrijft, maar dat moet je niet overschatten. De meeste mensen die De Volkskrant lezen hebben al een bepaalde intellectuele bagage en die kunnen over het algemeen zelf wel uitmaken of iets zinnig is of niet.”

4.2.6 Vergelijking De Telegraaf en De Volkskrant

De Telegraaf, als populaire krant, en De Volkskrant, als kwaliteitskrant, houden er in de koppen en leads hele andere stijlen op na. Het verschil in de koppen en leads is duidelijk zichtbaar. In de eerste plaats zijn de koppen van De Telegraaf vaak kort en sensationeel te noemen. De Volkskrant heeft meer uitgebreidere koppen met veel minder sensatie. In de tweede plaats bedenken de journalisten van De Telegraaf de kop zelf, terwijl dat bij De Volkskrant wordt gedaan door de eindredactie. Dat blijkt uit de interviews met Driessen en Vissers (zie bijlage V en VI).

Op basis van de nederlaag van Nederland tegen Tsjechië schrijft bijvoorbeeld De Telegraaf in de koppen: “afgang compleet”, “ongekende wanprestatie” en ook “beschamende uitschakeling”. Daar waar De Volkskrant zich slechts beperkt tot: *‘Oranje zakt kansloos voor laatste herexamen’*.

De Telegraaf en De Volkskrant kennen een zichtbaar verschil in interpretatie als het gaat om berichtgeving. De Telegraaf is zeer kritisch en scherp richting de resultaten, de bondscoach en de beleidsbepalers. De Volkskrant bericht juist met andere invalshoeken over dezelfde situatie.

Zoals eerder aangegeven (zie 4.2.5.4) bericht De Volkskrant over de dertigers in de selectie (*‘Dertigers op een tweesprong’*), richt het zich op de Oranjesupporter (*‘Oranjesupporter lijdt in stilte en haalt nog een biertje’*) en wordt vooruitgekeken naar alternatieven voor de sportzomer van 2016 (*‘Minder intens, niet minder prachtig’*).

Op basis van de frames en vormen van agendasetting zijn bij beide kranten dezelfde vormen van toepassing, alleen gebruikt De Telegraaf er meer. De *issue-specific frames*, *first level* en *second level* agendasetting zijn bij beide kranten meermaals zichtbaar. De Telegraaf gebruikt echter ook nog enkele keren het *responsibility frame* en de *policy* agendasetting (zie 4.2.4.5 en bijlage II).

Het *human interest frame* is in beide kranten terug te vinden. Beide kranten focussen zich in een artikel op de positie van bondscoach Blind. De Telegraaf besteedt, weliswaar in een column, ook nog aandacht aan de rol van voormalig KNVB-directeur Van Oostveen.

Agendasetting is in beide kranten aanwezig en ook daar zijn verschillen en overeenkomsten te zien. Met de vele berichtgeving als gevolg van de nederlaag van Nederland tegen Tsjechië, beïnvloeden beide kranten waar mensen over moeten denken.

Maar de manier waarop ze dat moeten doen (hoe), is een verschil. De Telegraaf is zeer kritisch na de nederlaag en ook over het beleid. De Volkskrant is daarover minder kritisch en richt zich meer op andere invalshoeken. De lezer van De Telegraaf wordt heel anders geïnformeerd als gevolg van de uitschakeling dan de lezer van De Volkskrant.

4.3 Vergelijking Zuid-Afrika en Nederland

Op basis van de analyse van de geselecteerde kranten, zijn er enkele overeenkomsten en verschillen te benoemen tussen de berichtgeving van de Zuid-Afrikaanse kranten en de berichtgeving van de Nederlandse kranten.

Alle kranten hebben nadrukkelijk aandacht besteed aan de slechte resultaten en met name de Nederlandse kranten hebben in een korte tijd veel berichten geschreven. Dat is, buiten het feit dat het ongebruikelijke resultaten zijn en daarmee opvallend, volgens de Amerikaanse journalist Pete Hamill te verklaren. “Alle goede sportjournalisten weten dat de beste verhalen bij de verliezers liggen. Verliezers zijn namelijk net als wij. Ze maken fouten die ze niet terug kunnen nemen en waren imperfect op het moment dat perfectie nodig is”, aldus Hamill (Itule & Anderson, 2007, p. 434).

De combinatie van ongebruikelijke en opvallende resultaten, de verhalen die liggen bij verliezers, vergelijken met andere landen en verbondenheid met het nationale sportteam, zorgen voor de totstandkoming van deze geselecteerde berichtgeving, waarbij meerdere vormen van framing en agendasetting worden toegepast.

4.3.1 Framing en agendasetting

In dit deel worden de frames en vormen van agendasetting besproken die op basis van het literatuuronderzoek relevant zijn voor sportjournalistiek. De toepassingen van framing en agendasetting zijn bij zowel Zuid-Afrikaanse kranten als bij de Nederlandse kranten vrijwel hetzelfde. Alle kranten maken meermaals gebruik van bijvoorbeeld de *issue-specific frames* en de eerste twee levels van agendasetting. Ook het *human interest frame* komt terug bij alle kranten.

De Volkskrant laat een ander beeld zien wanneer je alle vier de kranten vergelijkt. De Volkskrant maakt het minst gebruik van de *issue-specific frames* en maakt als enige krant geen gebruik van het *responsibility frame* en de *policy* agendasetting. Dat kan worden verklaard door de visie die De Volkskrant heeft op het invullen van de sportjournalistiek, die in vergelijking met de andere kranten, minder op sensatie is gericht.

Zuid-Afrika en Nederland verschillen in het gebruik van agendasetting. Het gebruik van bepaalde vormen (*first level* en *second level* agendasetting) komt overeen. Maar als zondagskranten richten Rapport en Sunday Times zich op onderwerpen waar mensen over kunnen praten op de zondag en bevatten dan ook voornamelijk nieuwsstukken en analyserende stukken. De Telegraaf en De Volkskrant kwamen meer met berichtgeving als gevolg van de uitschakeling en varieerde meer in soorten berichtgeving (zie bijlage II).

Dat verschil is natuurlijk logisch vanwege de verschillende type kranten (zondagkrant vs. dagblad) en de periode van de artikelen die in dit onderzoek zijn meegenomen (Zuid-Afrika enkele maanden, Nederland enkele dagen na de wedstrijd tegen Tsjechië). *Public* agendasetting komt niet direct terug in de koppen en/of leads van de berichtgeving. *Public* agendasetting focust zich namelijk puur op de agenda van burgers (zie 2.4.1) en daar is bij de geanalyseerde berichtgeving geen sprake van.

Als het gaat om de koppen en de leads, valt op dat Rapport en De Telegraaf zeer fel zijn in hun koppen. Sunday Times en De Volkskrant zijn vaak wat algemener. De oorzaak kan zijn dat Sunday Times en De Volkskrant wat meer gezien worden als kwaliteitsmedia. De vormen van framing zit bij de laatste twee kranten dan ook voornamelijk in de leads, terwijl Rapport en De Telegraaf met hun stevige koppen meer vormen van framing in hun koppen hebben zitten.

Niet alle artikelen bevatten een vorm van framing en/of agendasetting, zoals te zien is in bijlage II. Dat heeft te maken met de criteria van dit onderzoek, waarin alleen gekeken is naar de koppen en leads. Niet alle artikelen maakten gebruik van framing en/of agendasetting in die koppen of leads. Dat wil niet zeggen dat de rest van het artikel geen vormen van framing of agendasetting bevatte.

4.3.2 Semetko en Valkenburg

De studie van Semetko en Valkenburg uit het theoretische hoofdstuk (zie 2.2.1.1) wees uit dat meest significante verschillen niet zichtbaar waren tussen televisie ten opzichte van de geschreven pers, maar wel tussen sensatie en serieuze media.

Gematigde en serieuze media gebruikten volgens het duo vaker het *responsibility frame* en het *conflict frame*, terwijl sensationele media vaker gebruik maakten van het *human interest frame* (Semetko & Valkenburg, 2000, p. 93).

De studie van Semetko en Valkenburg is toegepast op dit onderzoek. Op basis van dit onderzoek is vast te stellen dat er wel degelijk significante verschillen zijn tussen de meer sensationele en serieuzere media. Zo verschillen De Telegraaf en De Volkskrant in grote lijnen van elkaar als het gaat om berichtgeving in de koppen en leads (zie 4.2.6). Die verschillen zijn ook zichtbaar bij Rapport en Sunday Times (zie 4.2.3).

Het *responsibility frame* komt in dit onderzoek juist meer terug bij de meer sensationele media, aangezien De Volkskrant de enige krant is die in de geselecteerde berichtgeving niet over dat frame beschikt (zie bijlage II). Het *human interest frame* komt terug in alle kranten en in dit onderzoek niet specifiek veel vaker in één bepaalde krant.

Het *conflict frame* komt niet direct terug in de berichtgeving van de kranten. Dat komt omdat op basis van de koppen en de leads er geen direct conflict wordt gedefinieerd. Dat zou in de tekst het artikel nog kunnen gebeuren, maar die is niet meegenomen als mechanisme in dit onderzoek.

De vergelijking tussen Zuid-Afrika en Nederland toont aan dat de verandering van sportjournalistiek (van verslag naar analyse) van toepassing is op de geselecteerde berichtgeving voor dit onderzoek. Het pure verslag van de gebeurtenissen is verdwenen. De kranten richten zich meer op de analyse van gebeurtenissen en daardoor hebben alle kranten meerdere keren gebruik gemaakt van de *issue-specific frames* door middel van evaluatie en het definiëren van problemen.

Daaruit valt op te maken dat wanneer er slechte resultaten zijn, de verschillen niet ontstaan door cultuur, aangezien het gebruik van framing en agendasetting in Zuid-Afrika en Nederland nagenoeg hetzelfde zijn. De verschillen zijn zichtbaar in wat voor type de krant van oorsprong is. Zoals aangegeven valt De Volkskrant (als enige kwaliteitskrant) een beetje buiten de boot door in verhouding minder frames en minder agendasetting toe te passen in de berichtgeving (zie bijlage II).

4.4 Conclusie

Op basis van de analyse uit hoofdstuk vier kunnen de derde en vierde deelvraag worden beantwoord. De derde deelvraag luidt: hoe wordt de berichtgeving van de geselecteerde Zuid-Afrikaanse en Nederlandse kranten bij slechte resultaten geframed en op de agenda gezet? De vierde deelvraag is: hoe kan die manier van berichtgeving worden verklaard?

De berichtgeving van de geselecteerde Zuid-Afrikaanse en Nederlandse media wordt bij slechte resultaten op meerdere wijze geframed en op de agenda gezet. Daarbij maken de kranten gebruik van de meerdere theoretische frames en vormen van agendasetting uit het tweede hoofdstuk van dit onderzoek.

Zo maakt elke krant meermaals gebruik van de *issue-specific frames*, *first level* agendasetting en *second level* agendasetting. Die framing en agendasetting komt tot stand door te berichten over de slechte resultaten en daarbij het nationale sportteam neer te zetten als verliezers en kritiek te uiten op de beleidsbepalers rondom het team en de bondscoach.

Die berichtgeving is op basis van de interviews en het type kranten ook te verklaren. Zo ligt de berichtgeving van Rapport, waarvan het aantal artikelen aanzienlijk hoger ligt dan Sunday Times, aan het feit dat Rapport in het Afrikaans schrijft en daarbij meer nadruk legt op rugby. Het cynische en het veroordelen van Rapport zit in de stijl van de krant.

Rapport ziet zichzelf ook als waakhond om problemen aan de kaart te stellen. Zodat bijvoorbeeld de rugbybond daarover kan nadenken. Sunday Times richt zich in de berichtgeving vooral op de slechte resultaten, waardoor de kritische artikelen niet kunnen uitblijven. Met als doel om het gesprek op zondag te willen bepalen, richten beide kranten zich ook op het bepalen van de agenda, hetgeen resulteert in *first level* agendasetting en *second level* agendasetting.

Voor de Nederlandse kranten geldt dat de berichtgeving van De Telegraaf veelal voorkomt uit de kritische blik richting gebeurtenissen en de sensationele vorm van koppen. De Volkskrant richt zich, vanuit het imago van de krant als kwaliteitskrant, meer op de andere invalshoeken. Daardoor is er minder sprake van scherpe kritiek of veroordelingen.

Hoofdstuk 5 Conclusie

In het vijfde, laatste hoofdstuk van dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag. In de vorige hoofdstukken zijn de opgezette deelvragen reeds beantwoord en zijn conclusies verwoord. Die antwoorden worden in dit hoofdstuk ook nog benoemd ter ondersteuning van het beantwoorden van de hoofdvraag.

De eerste deelvraag onderzoekt de aard van de sportjournalistiek. Dit is het beschrijven van sport als amusement. In vergelijking met politieke journalistiek ligt de nadruk bij sportjournalistiek minder op informatie en educatie, maar meer op amusement. De sportjournalistiek voor kranten is veranderd door de opkomst van radio, televisie en later internet. De rol van pure verslaggeving werd overgenomen door de nieuwe media en de kranten gingen zich focussen op meer beschouwende en analyserende stukken.

Binnen de journalistiek is er sprake van framing en agendasetting. In dit onderzoek is gekeken naar berichtgeving van Rapport, Sunday Times, De Telegraaf en De Volkskrant in een periode waarin de nationaal sportteams, respectievelijk rugby en voetbal, slechte en ongebruikelijke prestaties leverden. Hiermee werd bepaald welke soorten framing en agendasetting er zijn binnen de sportjournalistiek; de tweede deelvraag. De geselecteerde berichtgeving is geanalyseerd op basis van de vormen van framing en agendasetting die zijn ontdekt als relevant voor sportjournalistiek op basis van een literatuuronderzoek. Hieruit kwam naar voren dat van framing het *responsibility frame*, het *human interest frame*, het *conflict frame*, de *issue-specific frames* van toepassing zijn op de sportjournalistiek. Van agendasetting kunnen de *first level*, *second level*, *public* en *policy* agendasetting als relevant voor de sportjournalistiek worden bestempeld.

Framing en agendasetting kunnen op verschillende manieren worden toegepast. Om te onderzoeken op welke wijze dit gebeurt binnen de sportjournalistiek is een kwalitatieve inhoudsanalyse gedaan op de berichtgeving van de geselecteerde kranten om de derde deelvraag te beantwoorden. Dit stelt vast dat, in combinatie met de relevante vormen van framing en agendasetting, alle kranten framing en agendasetting toepassen bij slechte resultaten van nationale sportteams. Zo maken alle kranten gebruik van de *issue-specific frames* waarmee de slechte resultaten worden geëvalueerd en problemen rondom het nationale sportteam worden gedefinieerd. Alle kranten evalueren de geleverde prestaties van het nationale sportteam en benoemen de problemen achter de resultaten. Daarbij beschikken ook alle kranten over een individueel verhaal naar aanleiding van de slechte resultaten, hetgeen zorgt voor een *human interest frame*. Alle kranten maken gebruik van *first level* en *second level* agendasetting waarbij het respectievelijk gaat om het beïnvloeden van de onderwerpen waar mensen over denken en hoe mensen over iets moeten denken. Door over een onderwerp te berichten is er direct sprake van de *first level* agendasetting. Door de manier waarop dat gebeurt (het schetsen van een bepaald beeld), is er sprake van *second level* agendasetting.

De verklaring hiervan beantwoordt de vierde deelvraag. Dat kan worden verklaard door de verschillende culturen en stijlen van kranten. Op basis van de analyse komen er geen grote verschillen naar voren tussen Zuid-Afrika en Nederland als het gaat om het gebruik van framing en agendasetting, maar zijn de verschillen groter tussen de meer sensationele kranten (Rapport en De Telegraaf) in vergelijking met de meer serieuzere media (Sunday Times en De Volkskrant).

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: op welke manier is er sprake van framing en agendasetting bij Zuid-Afrikaanse kranten over het Zuid-Afrikaanse rugbyteam en bij Nederlandse kranten over het Nederlandse voetbalteam in tijden van slechte, ongebruikelijke resultaten?

Op basis van de conclusies van de deelvragen kan worden geconcludeerd dat er op meerdere manieren sprake is van het gebruik van framing en agendasetting bij zowel Zuid-Afrikaanse kranten over het Zuid-Afrikaanse rugbyteam, als bij Nederlandse kranten over het Nederlandse voetbalteam in tijden van slechte, ongebruikelijke resultaten. Doordat er tegenwoordig niet slechts verslaglegging wordt gedaan in de sportjournalistiek, maar juist meer analyses en beschouwingen, ontstaat er framing en agendasetting. Er zijn nagenoeg geen verschillen tussen berichtgeving in Nederland en Zuid-Afrika, maar er zijn wel verschillen tussen verschillende stijlen van kranten en verschillende culturen.

Bibliografie

- Asbreuk, H., & de Moor, A. (2013). Het verhaal opschrijven: de schrijffase. In H. Asbreuk, & A. de Moor, *Basisboek journalistiek schrijven* (pp. 61-113).
- Bakker, P., & Scholten, O. (2011). Printmedia. In P. Bakker, & O. Scholten, *Communicatiekaart van Nederland* (pp. 13-85).
- Beijer, B. (2015). De opmaat naar de Nederlandse sportjournalistiek. In B. Beijer, C. van den Brink, H. Klippus, H. Stouwdam, J. Volkers, & E. Weildraaijer, *En... wat ging er door je heen?* (pp. 23-25).
- Brüggemann, M. (2014). Between Frame Setting and Frame Sending: How Journalists Contribute to News Frames. In *Communication Theory* (pp. 61-82).
- Cox, S. (2016, januari 18). *Tennis match fixing: Evidence of suspected match-fixing revealed*. Opgehaald van bbc.com: <http://www.bbc.com/sport/tennis/35319202>
- De Persgroep Nederland. (2017). *De Volkskrant is hét kwaliteitsnieuwsmerk van Nederland. Intelligent, gezaghebbend en toegankelijk*. Opgehaald van persgroep.nl: <https://www.persgroep.nl/merk/de-volkskrant>
- De Volkskrant. (2002, november 20). *De Geschiedenis van de Volkskrant*. Opgehaald van volkskrant.nl: <http://www.volkskrant.nl/binnenland/de-geschiedenis-van-de-volkskrant~a614928/>
- de Vreese, C. (2005). News framing: Theory and typology. In *Information Design Journal* (pp. 51-62).
- de Vreese, C., Peter, J., & Semetko, H. (2001). Framing Politics at the Launch of the Euro. In *Political Communication* (pp. 107-122).
- Del Carme, L. (2017, april 25). Sportjournalistiek bij Sunday Times. (L. Klem, Interviewer)
- Deuze, M. (2005). What Is Journalism? In *Journalism* (pp. 442-464).
- Dingemanse, K. (2015, september 8). *Soorten interviews*. Opgehaald van scribbr.nl: <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/soorten-interviews/>
- Drenth, P., & Sijtsma, K. (2006). *Testtheorie. Inleiding in de theorie van de psychologische test en zijn toepassingen* (Vierde, herziende druk ed.). Bohn Stafleu van Loghum.
- Driessen, V. (2017, juni 12). Sportjournalistiek bij De Telegraaf. (L. Klem, Interviewer)
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of A Fractured Paradigm. In *Journal of Communication* (pp. 51-58).
- ESPN. (2016, november 28). *Springboks fall to sixth in latest World Rugby rankings*. Opgehaald van espn.co.uk: http://www.espn.co.uk/rugby/story/_/id/18155087/springboks-fall-sixth-latest-world-rugby-rankings

- FIFA. (2017). *FIFA/Coca-Cola World Ranking*. Opgehaald van fifa.com: <http://www.fifa.com/fifa-world-ranking/associations/association=ned/men/index.html>
- Froneman, J., Swanepoel, T., & van Rooyen, G. (2005). *Handboek vir joernalistiek in Suid-Afrika*.
- Gavin, D. (2014, februari 14). *Framing Theory*. Opgehaald van masscommtheory.com: <https://masscommtheory.com/theory-overviews/framing-theory/>
- Gerber, B. (2017, april 25). Sportjournalistiek bij Rapport. (L. Klem, Interviewer)
- Goense, L. (2009). *De nieuws waarde van sport*. Universiteit van Amsterdam.
- Grit, R., & Julsing, M. (2012). *Zo doe je een onderzoek*. Noordhoff Uitgevers.
- Guo, L., & Vargo, C. (2015). The Power of Message Networks. In *Mass Communication and Society* (pp. 557-576).
- Guo, L., Vu, H., & McCombs, M. (2012, mei 12). An Expanded Perspective on Agenda-Setting. Exploring the third level of agenda setting. In *Revista de Comunicación* (pp. 51-68).
- Harvey, C. (2017, juli 25). *Insightful book 'Mafia Life' puts organised crime under the microscope*. Opgehaald van timeslive.co.za: <https://www.timeslive.co.za/sunday-times/lifestyle/2017-07-25-insightful-book-mafia-life-puts-organised-crime-under-the-microscope/>
- Itule, B., & Anderson, D. (2007). *News Writing and Reporting for Today's Media*.
- Koetsenruijter, W., & van Hout, T. (2014). Kwalitatieve inhoudsanalyse. In *Methoden voor journalism studies* (pp. 166-191). Boom.
- Koetsenruijter, W., & van Hout, T. (2014). Kwalitatieve inhoudsanalyse. In *Methoden voor journalism studies* (pp. 166-191).
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The elements of journalism*. New York: Three Rivers Press.
- Krul, A. (2014, maart 20). *Zo doe je een literatuuronderzoek of literatuurstudie*. Opgehaald van scribbr.nl: <https://www.scribbr.nl/scriptie-structuur/hoe-doe-je-literatuuronderzoek/>
- Manson, H. (2017, februari 9). *ABC Analysis Q4 2016: The biggest-circulating newspapers in SA*. Opgehaald van marklives.com: <http://www.marklives.com/2017/02/abc-analysis-q4-2016-the-biggest-circulating-newspapers-in-sa/>
- McCombs, M., & Kim, K. (2007). News Story Descriptions and the Public's Opinions of Political Candidates. In *Journalism & Mass Communication Quarterly* (pp. 299-314).
- Media24. (2016). *Rapport*. Opgehaald van media24.com: <http://www.media24.com/newspapers/rapport/>
- Moodie, G. (2015, februari 19). *ABC circulation 10-year comparison: how the mighty have fallen*. Opgehaald van biznews.com: <http://www.biznews.com/briefs/2015/02/19/abc-circulation-10-year-comparison-mighty-fallen/>

- Mqadi, S. (2016, december 28). *2016 one of the worst years in Springboks rugby history*. Opgehaald van 702.co.za: <http://www.702.co.za/articles/236454/2016-one-of-the-worst-years-inspringboks-rugby-history>
- Nationaal Onderzoek Multimedia. (2017). *Oplage dagbaden*. Opgehaald van dundas.reports.nl: <https://dundas.reports.nl/NOM/Dashboard/Dashboard?guidinput=66cd906b-f336-4943-b6dd-0066b82305a9>
- Naudé, A., & Froneman, J. (2003). Trends in news agenda setting by the Sunday Times and Rapport in 2000. *Ecquid Novi*, 84-97.
- Nederlandse Vereniging van Journalisten. (2017). *Code voor de Journalistiek*. Opgehaald van NVJ.nl: <https://www.nvj.nl/ethiek/ethiek/code-journalistiek>
- Nevill, G. (2015, september 15). *Afrikaans media has legs, but where is it running to?* Opgehaald van themediaonline.co.za: <http://themediainline.co.za/2015/09/afrikaans-media-has-legs-but-where-is-it-running-to/>
- Patterson, T. (1993). Of Schemas - Game and Governing. In T. Patterson, *Out of Order* (pp. 53-93).
- Ray, C. (2016, december 30). *Can the ailing Springboks recover from the nightmare and the horror of 2016?* Opgehaald van timeslive.co.za: <https://www.timeslive.co.za/sport/rugby/2016-12-30-can-the-ailing-springboks-recover-from-the-nightmare-and-the-horror-of-2016/>
- Remie, M. (2014, juli 10). *De halve finale van gisteren is het best bekeken tv-programma ooit*. Opgehaald van NRC.nl: <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/07/10/halve-finale-best-bekeken-tv-programma-ooit-a1423807>
- Rijksuniversiteit Groningen. (2017, mei 15). *Journalistieke vaktermen*. Opgehaald van rug.nl: <http://www.rug.nl/society-business/language-centre/academische-communicatievaardigheden/hacv/schriftelijke-vaardigheden/voor-studenten/journalistieke-termen>
- Rogers, E., & Dearing, J. (1988). Agenda-setting research: Where has it been? Where is it going. In *Communication Yearbook* (pp. 555-594).
- Semetko, H., & Valkenburg, P. (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. In *Journal of Communication* (pp. 93-109).
- Shaw, D., & McCombs, M. (1972). The Agenda-setting Function of Mass Media. In *The Public Opinion Quarterly* (pp. 176-187).
- Shiny. (2012, juni 18). *Sportjournalistiek: Nieuws over sport*. Opgehaald van sport.infonu.nl: <http://sport.infonu.nl/geschiedenis/99169-sportjournalistiek-nieuws-over-sport.html>
- Stokvis, R. (2002). Een genre in beweging : de ongemakkelijke verhouding tussen sport en journalistiek. In J. Bardoel, *Journalistieke cultuur in Nederland* (pp. 191-205). Amsterdam University Press.

- Swaen, B. (2013, oktober 10). *Wat is kwalitatief en kwantitatief onderzoek?* Opgehaald van scribbr.nl: <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/kwalitatief-vs-kwantitatief-onderzoek/>
- Tankard, J. (2008). The Empirical Approach to the Study of Media Framing. In S. Reese, O. Gandy jr., & A. Grant, *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World* (pp. 95-105).
- The Sports Eagle. (2016, mei 10). *5 Biggest Sports In South Africa*. Opgehaald van thesportseagle.co.za: <http://thesportseagle.co.za/5-biggest-sports-south-africa/>
- Times Media. (2017, juni 12). *Times Media becomes the Tiso Blackstar Group*. Opgehaald van themediaonline.co.za: <http://themediainline.co.za/2017/06/times-media-becomes-the-tiso-blackstar-group/>
- van Holland, G. (2008, september 18). *Sportjournalistiek kiest voor medailles*. Opgehaald van villamedia.nl: <https://www.villamedia.nl/artikel/sportjournalistiek-kiest-voor-medailles>
- Vissers, W. (2017, mei 31). Sportjournalistiek bij De Volkskrant. (L. Klem, Interviewer)
- Weaver, D. (2007). Thoughts on Agenda Setting, Framing and Priming. In *Journal of Communication* (pp. 142-147).
- Wiegman, P. (2006, januari 3). *Nieuwe oplagecijfers dagbladen*. Opgehaald van mediaonderzoek.nl: <http://www.mediaonderzoek.nl/458/nieuwe-oplagecijfers-dagbladen/>
- Wood, R. (2015, september). *Sport in South Africa*. Opgehaald van topendsports.com: <http://www.topendsports.com/world/countries/south-africa.htm>